

Adıyamanlı Süryânîler

Benjamin Trigona-Harany

8 Aralık 2024

The following document is a transcription Ottoman Turkish into the Latin alphabet of texts relating to the Syriac (Süryânî) community in Adıyaman and its environs.

The document is composed of two parts, first being *Adıyaman Tarihi*, a manuscript written in Syria in the mid-twentieth century. The second part is a collection of articles collected from early-twentieth century Syriac newspapers. All of the above were written in Syro-Ottoman (Ottoman Turkish using the Syriac alphabet) and the transcription reflects the original language. Notably, *Adıyaman Tarihi* exhibits many non-standard grammatical and orthographic practices, and these have been faithfully preserved here.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/).

Benjamin Trigona-Harany. Victoria, BC. 2018

ADİYAMAN TARİHİ

İdarî yapı,

Mamûretü'l-aziz vilâyeti'nin üç sancağı, Harput (merkez), Malatya, Dersim.

Harput'un kazaları: Harput, Arapkir, Eğin, Keban Madeni, Pütürge (Şiro)

Malatya'nın kazaları: Malatya, Behisni, Adıyaman (Hısn-ı Mansur), Kâhta, Akçadağ

Dersim'in kazaları: Hozat, Çemişgezek, Pülümür (Kuziçan), Peri (Çarsancak), Mazgirt, Ovacık, Kızılkilise (Nazimiye)

Pütürge'nin livaları: Telmo, Keferdiz, Sinan, Taraksu, Gerger, Bibol, Merdis

Hısn-ı Mansur'un livaları: Samsat, Çalgın, Karabucak, Kocaali, Kuyucak

Adiyaman Tarihi

Adiyaman etrafında bulunan köylerin isimleri

Şarken: Kolleg,¹ Büyükbağ, Keferdiz,² Mor Abhay, Mor Dimet, Narince, Huni, Ulbiş

Şimalen: Malatya

Cenuben: Vartana

---

¹Kâhta'nın Kürtçe ve Zazaca adı Kolleg'dir.

²Bugünkü adı Doğanyol.

Adıyaman Tarihi

**Makdisi Barsom ve evlatlarının
yedi göbeğe kadar olan tarihi**

Dayroyo Afrem Pavlus

Bulıs Monofar'ın tarihi telifidir

1961

Adıyaman

Şarken Yirmi yedi saat uzaklığında Mor Abhay Deyri olup, Adıyaman cemaati her Temmuz on beşte ziyaretine giderler.

Yollarda bağlık, bahçelik, ağaçlar ve akıntı sular olarak tâ Adıyaman'a kadar güzel manzaralı yerlerdir.

Adıyaman'a bir saat yakın, Pirin³ isminde bir su vardır ki, şark tarafının bahçeleri o sudan suvarlar. Suyun yanında takriben üç bin adet mağaralar vardır ki, bu [1] mağaralara binlerce adamlar seyretmeye giderler. Senede bir defa, Nisan ayında her esnaf, kendi sınıfları ile birer gün büyük ve küçük sahraya giderler. O giden insanlar, sabahdan akşama kadar, eğer mağaralarda eğer suyun etrafında vakitlerini geçirirler. Bin dokuz yüz on üçte terzi esnafı gitmiştik. Mağaraları gezerken, arkadaşlardan Zihazan isminde bir Ermeni genci, ufak dört köşe [2] bir taş buldu. Kimseye göstermeden cebinde sakladı. Seferberlik ilânında askerlik korkusundan Haleb'e geldi. Seferberlik hitamında, bu taşı müzehaneye götürüp gösterir. Dört yüz madenî liraya satıp, o para ile evlenip Amerika'ya gitti. Daha bunun gibi, nice antika şeyler vardır ki kimse anlayan yoktur. Yaz mevsiminde bu mağaralar gayet serin olur bu [3] mağaralar Romalılardan kalmadır. Hatta kiliseler ve duvarlar üzerinde taştan oyma erkek ve kadın fotoğrafları vardır.

Garben Ova olup bağlık bahçelik olup, bunları sulamak için Duran Gavari isminde büyük bir su vardır ki, bütün garp tarafında bulunan bahçeleri sular. Yaz mevsiminde güzel bir havası vardır. Bir kısım dahi deşti olup buğday, arpa, nohut, mercimek ekerler. [4]

Şimalen On sekiz saat uzaklığında Malatya şehri olup, Adıyaman ile Malatya arasında, bütün dağlık meşelik olup, her şekil vahşî hayvanlar mevcuttur. Kurt, domuz, ayı, ejderha, yırtıcı hayvanlar mevcuttur. Bununla beraber her on metre başında, soğuk tatlı sular akmaktadır. Sular içinde şabut balıklar bihesap vardır. O dağda ikamet eden Alevi Kürtler'dir. Yaz mevsimi Cebel-i Lübnan'dan daha güzeldir. Her çeşit meyveler mevcuttur. [5] Yine Adıyaman'ın şimalinde, Kerkişun⁴ isminde kırk aileden ibaret bir köy vardır ki, bu köyün ahalisi hepsi Süryani'dir. Köy şehre bir saat uzaktır. Pazar ve bayram günleri kısım ve azamî kiliseye gelirler. Bunların işleri ikinci ve bağcılıktır. (1895) iğtişasında ve (1914)de bunların evlerini yağma edip erkek ve [bir] kısım karıları dahi, Kürtler tarafından katledilmiştir. Şimdi cüzi bir şey kalmıştır. Dağ kalanların bazıları her tarafa dağılmıştır. [6]

Cenuben Deşti düz ekin arazisi olup şehre yakın yerler bağ ve diğer yerlerde buğday, arpa ekerler. Gayet münbit mahsuldar bir arazidir. O mıntıkada ikamet edenler, Sünni Kürt'tür. Yaz mevsimi gayet sıcak geçer. İçilecek güzel suları yoktur. Ancak Adıyaman'dan cenuben sekiz saat uzaklığında Şmiştoyo⁵ köyü vardır. Bu köy Fırat nehrinin kenarındadır. Orada nehrin içinde adalarda kavun, karpuz, [7] hıyar, acur anası, tatlı kabak bu gibi yaz meyveleri ekip, bu meyveler ile yaz mevsimini geçirirler. O mıntikalarda bulunan adamların hepsi, çiftçilik işiyle meşguldürler. Koyun, keçi, inek ve öküz, camuz, develeri dahi vardır. Yüklerini develeriynen taşırlar. Yakacakları deve puşkulu ile tezektir. Gayet güzel giyerler, bu minval üzere yaşarlar. Lisanları dahi Kürtçe'dir. [8]

³Adıyaman'ın kuzeyinde bulunan Pirin mağaralarından ve kaya mezarlarından adını alıyor.

⁴Bugünkü adı Esentepe.

⁵Bugünkü Samsat köyünün Süryanice adı.

Adıyaman'ın istibdat eyyamı Hristiyanlara yaptıkları zulüm. Bin yedi yüz senelerinde bu kadar memleketin güzelliği ve her şey bolluğu var iken içinde yaşayan insanların vahşiliği tarif olunamaz derecede, hele yeniçeriler devrinde, Osmanlı hükûmetinin cahilane hareketleri, bir Hristiyan yeni ayakkabı ve yeni elbise giymeyecektir. Gayet sıkı, Hristiyanları takip ederler. Şayet bir Hristiyan yeni bir ayakkabı giymiş ise, bir Türk gelip, “*oğlum sen [9] bu yeni ayakkabını giymeye layık değilsin*” yenisini ayağından alır, kendisi giyer ve eskisini ona giydirir. Kezalik elbiseyi dahi bu vecihle yapar. Bir Hristiyan bir hane inşa ederse, o hanenin direkleri siyah boyalamalıdır. Beyaz olmayacaktır. Kapı engin ve dar ve pencere memnudur.

Her mahallede bir ağa olup, o mahallenin malen, canen ve namusen, o ağaya esir olacaklardır. O mahallenin hükûmeti o ağadır. Her ne yaparsa hürdür, kimse karşı duramaz. [10] Bir adam vefat ettiğinde, müftüden bir fetva almadıkça ölüyü defnedemezler.

Müftünün verdiği fetva sureti böyledir

Lebisi libsi şeytanî,⁶
Hamili taç külhani,
Esas koca papaz inha olunur ki,
Küffarınızdan birisi mürd olmuş,
Yer onu kabul etmediğinden,
Hava ona tahammül etmediğinden,
Kokusu dini İslam'a gitmemek için
Mezbelei mahsusanıza götürüp.
Bir hendek kazıp içine koyun.
Üstünü toprakla örtüp tapalayarak,
*İlâ cehennemi zummaraya!*⁷ deyip gelesin. [11]

Bu fetvayı aldıktan sonra, ölünün ayaklarına bir ip bağlayıp, ölüyü yerden çekerek, mezara götürüp gömerler. Artık bunun çeşidinde, daha ne zulümler ederler imiş. Bunlarla beraber bu hep teaddilere tahammül edip, Mesih Efendimiz'in hatırı için bu işleri keyfi hesab ederek, gece ve gündüz namaz ve niyazlarından geri durmayıp, ekseri günlerini ibadet ve oruç ile geçirirler imiş.

Cennet onlara layıktır. Allah rahmet eylesin canlarına. [12]

Bin sekiz yüz seksen beş tarihinde Adıyaman şehrinde sakin olan Hristiyanlara olan zulüm beyanıdır

Türk padişahı sultan Hamid tarafından, irade-i saniye ilân edilerek, Anadolu'da mevcut umum Hristiyanların yirmi dört saat müddet, başları, bağlık ve malları yağma edileceğini emir ferman buyurmuştur. Bu esnada eğer Türkler ve eğer Kürtler, yağmaya dalarak dört gün devamla, Hristiyanların hanelerinde eşyayı menkule hiç bir şey bırakmamışlardır ve bazı haneleri [13] ateşe vererek yakmışlardır. Bununla dahi kifayet etmeyerek altı yüz kişi Ermeni ve on beş kişi Süryaniler'den katletmişler. Sonra baki cemaati erkek ve kadın ve çocukları millet hanına toplayarak, onları yakmak için odun ve gaz hazır etmişler ki bütün Hristiyanları yaksınlar. O zamanda mevcut olan müftü, hanın kapısına gelerek, elbisesini yırtarak kendilere “*bu yapacaklarınız muameleler doğru değildir. Bu bütün cinayettir. Padişahın emri yirmi dört saattir. Sizler, dört gündür istediğinizi [14] yaparak, gözünüzde bir şey bırakmadınız ve bu şimdiki yapacağınız, ne*

⁶Arapça: şeytanın elbiselerini giyen.

⁷Arapça: cehennemin zifiri karanlığına.

şeriat ve ne de kanun kabul eder. Yoksa **Allah** tealâ, bizlere gazap ederek, bizleri bütün mahv eder” diyerek bu vecihle cemaati ikna eder. Sonra hanın kapısını açarak, iki büyük kılıç çatı ederek, bütün Hristiyan milletini (Muhammed’e Salâvat) gettirterek, o kılıcın altından geçirip herkesi hanesine bırakırlar.

Herkes hanesine gelerek, hanede kuru dört duvardan başka, bir şey bulamazlar. Hatta kapı, pencereleri bile [15] çıkarıp götürmüşler. Bu halde yatak yok, elbise yok, yiyecek yok. Teşrini Sani ayında soğuk bir taraftan, açlık diğer taraftan, korku diğer taraftan, sağını solunu bilmeyen masum çocukların ağlayışı bir taraftan. Kimisinin babasını katletmişler, diğerinin oğlunu katletmişler, bazılarının kocasını katletmişler. Çocuklar “babamız nerededir?” diyerek feryat ediyorlar. Bu cümle alâmlara sabrederek, Mesih Efendimiz’in hatırı için, bu sıkıntılara tahammül ederek, namaz ve niyazlarından [16] geri durmayıp, kendi kendileri bahtiyar addederek, dinlerinde sabit durarak, acılarını derhatır etmeyip Mesih’e karşı muhabbetleri ziyadeleşip, Mesih’in inayatına sığınarak gece ve gündüz, dualarından fariğ kalmayıp, çalışmaya devam etmişlerdir. Allah rahmet buyursun, evvel şehitlerin canlarına namazları ve duaları cümlemiz ile olsun.

Amin [17]

Bin dokuz yüz on dört tarihinde Adıyaman’da mevcut Süryanilerin ailelerinin isimleri

1. Haç Kaça, iki oğlu, üç kızı. Oğullarının isimleri, Giragos, Maridiros. Şimdi Beyrut’tadırlar. Büyük kızı Meryem, Kürtler tarafından katledilmiştir. Zevcesi Marta ve kendisi Kolleg köyünde vefat ettiler.
2. Cam Bedros, biraderi şemmas Bogos. İki birader, Kürtler tarafından katledilmiştir. Bedros’un bir kızı olarak Bogos’un çocukları vefat etmişler. [18]
3. Şemmas Artin, iki oğlu, üç kızı. Büyük oğlu Barsom, diğeri Artin. Her iki kardeş, Türkler tarafından katledilmiştir. Barsom, iki oğlu olup şimdi Beyrut’tadırlar. Artin’in bir kızı vardır.
4. Neccar Barsom. Üç kardeş, Barsom, Asto, Haço. Haço’nun oğlu, Monofar Beyrut’tadır ve üç kızı dahi vardır. Asto’nun zürriyatı olmamıştır. Barsom’un oğlu Gevergis, Türkler tarafından katledilmiştir. Bir kızı olup Hayestan’dadır. Gevergis’in oğlu Barsom Adıyaman’dadır. [19]
5. Kosa [ailesi]. İki kardeş, Haço ve Barsom. Haço’nun oğlu Saliba ve kızı Loso. Saliba Adıyaman’da Çataalkaya’da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Barsom’un bir kızı vardır.
6. Kosa Saliba, oğlu Cercis. Cercis’in oğulları Saliba, Emin, Yusuf. Dört kızı dahi vardır. Şimdi Halep’tedir.
7. Makdisi Bogos oğulları, Bogos, İšo ve kızları Meryem, Lusiya. Bogos Adıyaman’da Çataalkaya’da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. [20]
8. Fehmi Mano ve zevcesi Sara. Evlâtsiz olarak vefat ettiler.
9. Deli Gâvur Haço, 3 oğlu bir kızı. Oğulları Yakup, Saliba, Mano. Yakup ve Saliba Türkler tarafından katledilmiştir. Yakub’un 2 oğlu bir kızı olup Adıyaman’dadır. Saliba’nın oğlu Selim Beyrut’tadır. Mano’nun da iki oğlu 2 kızı olup Halep’tedir.

10. Hıyar Mano. Ceviz ağacından düşüp vefat etmiştir. Monofar isminde bir oğlu vardır. Adıyaman'dadır. [21]
11. Tarakçı Hannuş ve zevcesi. Evlâtları yoktur.
12. Abacı Şükrü, oğulları Abdülmesih, Monofar ve bir kızı. Abdülmesih **azep** ergen olup Türkler tarafından katledilmiştir. Diğeri Adıyaman'dadır. Şimdi Beyrut'tadır. 2 oğlu ve bir kızı vardır.
13. Değirmenci Haço. Türkler tarafından katledilmiştir. Dört oğlu, üç kızı vardır. Bulıs, Yuhanna, Monofar, Abdunnur. Yuhanna Halep'te vefat ederek iki oğlu Halep'tedir. Monofar Malatya'dadır, dört oğlu vardır. [22]
14. Şemmas muallim Hanna ve oğlu Monofar. Adıyaman'dadır.
15. Jandarma Bogos, Türkler tarafından katledilmiştir. Üç kızı, Hatun, Viktorya, Rahel.
16. Tarakçı Yakup. İki oğlu var. Adıyaman'dadır.
17. Sevo Mano. Bir oğlu, bir kızı var. Adıyaman'dadır.
18. Şemmas Şükrü, iki oğlu Monofar, Dimet. Ve Dimet Türkler tarafından katledilmiştir. Monofar Detroit Amerika'da vefat ederek oğulları Cerci, Şükrü, Dimet ve kızı Şamiram New York'tadırlar. [23]
19. Şemmas Cerci, iki kızı, Helani ve Hanım.
20. Gado Mano, iki oğlu. Kudüs'tedirler.
21. Cülci Saliba. Adıyaman'dadır. Oğulları ve kızları vardır. Aile lakabı Hacci Zomb'dur.
22. Ohannes Ebu, oğulları Hager ve Bitros. Hager'in üç oğlu iki kızı vardır. Bitros'un 2 oğlu vardır. Adıyaman'dadırlar.
23. Gado Bedros. Türkler tarafından katledilmiştir. Bir oğlu, bir kızı vardır. Adıyaman'dadırlar. [24]
24. Köfteci Afrem. İki kardeş olup her ikisinde Türkler tarafından katledilmiştir. Afrem'in iki oğlu bir kızı vardır. Barsom Adıyaman'dadır. Saliba, Paris'tedir.
25. Şolo Kolo, New York. Oğlu Guvergis Adıyaman'dadır.
26. Ballo Yusef. Oğlu Ballo Türkler tarafından Adana'da katledilmiştir.
27. Toro Barsom. Türkler tarafından katledilmiştir. Oğlu Toros Adıyaman'dadır.
28. Markos, Adıyaman. Çatalkaya'da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Oğlu Sait Humus'tadır. Üç oğlu, üç kızı vardır. [25]
29. Abacı Mano, oğulları Yusef ve Monofar. Adıyaman'dadırlar.
30. Mane, bir dul karıdır. Oğulları Giragos, Mikayel ve Samuel. Her üçü Çatalkaya'da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Giragos'un bir kızı olup diğerleri ergindirler.
31. Markos. Çatalkaya'da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Yuhanna isminde bir oğlu ve iki kızı, Rahel ve Bahiye. Yuhanna Halep'te vefat ederek oğulları ve kızları Halep'tedir. [26]

32. Toros. Çatalkaya'da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Oğulları İbrahim ve Şemun ve kızı Zekiye. Adıyaman'dadırlar.
33. Haç Kolleg. Türkler tarafından katledilerek oğlu Hacer Halep'te bir Ermeni kızı ile evlenerek sonra Hayestan'a gitmiştir.
34. Haç Coc. Dört kızı vardır. Adıyaman'dadır.
35. Gello Seko, oğulları Bedros ve Rısko. Rısko Adıyaman'da kalmış. Bedros Haleb'e gelerek iki oğlu vardır. Halep'tedirler. [27]
36. Köfteci Barsom, oğlu Bogos. Oğulları İbrahim ve Bogos. Bogos Türkler tarafından katledilmiştir. İskender ve Bogos Hanna
37. Loglog Bogos. Türkler tarafından katledilmiştir. Oğulları Monofar ve Cercis. Monofar Humus'un Zeydal köyünde olup biraderi Cercis dahi Beyrut'tadır.
38. Değirmenci Yonan. Türkler tarafından katledilmiştir. Oğulları Monofar ve Saliba Adıyaman'dadırlar.
39. Tamirci Haço. Züriyatı olmamıştır.
40. Abacı Bogos. Türkler tarafından katledilmiştir. [28]
41. Abacı Bogos, oğulları Monofar ve Artin. Monofar Adıyaman'da vefat ederek, Artin dahi Hayfa'da Ermeni olmuştur.
42. Köfteci Barsom, oğulları Hanna, İskender ve Bogos. Hanna Türkler tarafından katledilmiştir. İskender ve Bogos Adıyaman'dadırlar.
43. Sefer. Üç oğlu olup ikisi Çatalkaya'da Abo Paşa eliyle katledilmiştir. Küçük oğlu Adıyaman'dadır.
44. Şemun Bogos ailesi üç kardeşler. Bogos ve Şemun Türkler tarafından katledilmiştir. Küçük biraderleri İlyas Arjantin'dedir. [29]
45. Yapıcı Yusuf, oğlu Monofar. Adıyaman'dadır.
46. Vanes Ağa. Üç kızı bir oğlu vardır. Oğlu Habib New York'tadır. Büyük kızı Sara, Şam'da Araplar tarafından katledilmiştir. Diğer kızları Hanım ve Margaret Adıyaman'da vefat ettiler.
47. Tamirci Yonan, oğulları Bedros ve Cerci. Kızları Manan, Rahel, Hatun Adıyaman'dadırlar.
48. Yusef Ağa, oğulları Vanes, Toros ve beş kızları Manan, Sara, Lülyan, Bahiye, Viktor-Lusiya. Vanes Çatalkaya'da katledilmiştir. Diğerleri Adıyaman'dadırlar. [30]
49. Şun Mortoğ [ailesi]. İki kardeş Hanna ve Bedros. Hanna Türkler tarafından katlolarak biraderi Bedros dahi acından ölmüştür. Hanna'nın oğlu Monofar kızları Lusiya ve Dodi.
50. Abacı Hannuş. Türkler tarafından katlolarak oğulları Cercis ve Naum Adıyaman'dadırlar.
51. Haçoger. Türkler tarafından katlolarak oğlu Abdulahad dahi kaynar suya düşerek yirmi yaşında vefat etmiştir.

52. Yonan Arslan. Türkler tarafından katlolarak oğulları Monofar, Afrem, Bedros Halep'tedirler. Monofar dahi Halep'te Kürtler tarafından katledilmiştir. [31]
53. Dimet, oğulları Giragos ve Bogos. Giragos Türkler tarafından katlolarak Bogos Halep'tedir.
54. Gevergis. Türkler tarafından katlolarak oğlu Gevergis Adıyaman'dadır.
55. Bülbül Mano, oğulları Monofar, Mikayel, Vanes. Monofar, Türkler tarafından katlolarak Mikayel dahi Adıyaman'da oğulları ve kızları vardır.
56. Habib Culha, oğlu Habib. Adıyaman'da vefat etmişlerdir.
57. Tamirci Yusef, oğulları Serkis ve Bedros. Serkis Türkler tarafından katlolarak Bedros ve Bağis Dodi ve Serkis'in oğlu Trablus'dadırlar. [32]
58. Tamirci Barsom, oğulları kas Toma ve Bedros Monofar, kızı Meryem. Kas Toma Urfa'ya gider iken yolda korkarak vefat etmiş. Bedros Monofar Adıyaman'da olup oğulları kızları vardır.
59. Tembél Barsom, oğlu Monofar ve kızı Margaret. Kıbrıs adasındadırlar.
60. Mano kas Monofar, oğlu Monofar, kızı Lusiya. Monofar Adana'da Türkler tarafından katledilmiştir. Lusiya dahi Hayestan'dadır.
61. Terzi Haço. Oğlu Mardiros askere gidip hastalanarak vefat etmiştir. [33]
62. Surp Mano. Bacıları Hatun ve Helani. Oğlu Bulis şimdi Kamışlı'dadır.
63. Circo, oğulları Murat, Artin, Bogos, Bitros, Cerci. Artin, Bogos Türkler tarafından katledilmiştir. Büyük biraderleri Saliba Adana'da vefat etmiş. Bedros Humus'da. Cerci, Kolleg köyünde vefat etmiştir. Murat Adıyaman'dadır.
64. Uzun Garabed, oğulları Serkis ve Monofar. Serkis Türkler tarafından katledilmiştir. Monofar Adıyaman'dadır. [34]
65. Elekçi Bogos, oğulları Cerci, İlyas ve kızı Kudsi. Beyrut'tadırlar.
66. Pamuk Bedros. Adıyaman'da [bir] fellah tarafından katledilmiştir.

Bin dokuz yüz on dört tarihinde Adıyaman'da mevcut Süryaniyü'l-Ortodoks milletin hane ve isimleri ile doğrudan, doğruya kaydedilmiştir.

Ben hakir şemmas Bulis Monofar.

Kamışlı, yirmi Nisan, bin dokuz yüz altmış bir tarihinde yazdım.

Bulis Monofar. [35]

Seferberlik vakası ve Türklerin Hristiyanlara yaptıkları zulümi teaddiler ve vahşilikleri

Osmanlı ve Türk hükûmetinin padişahı Sultan Reşat, harbiye nazırı Enver Paşa, vezirlerin reisi Talat Paşa'nın günlerinde.

Bin dokuz yüz on dört tarihinde Temmuz ayının ondördüncü gününde harp ilan edildi

Bu esnada bütün dünya bir çalkalandı. On sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan erkekler silah altına girmeye emrolundu. Bu zamanda herkes kuzu gibi gidip kaydolunmaya başladılar. [36] Kışlaların içerisi ve dışarısı insanlar ile dolu olarak her gün binlerce kişi sevk edildi. Yedi ay böyle devamdan sonra bir gün çarşı caddelerinde bir metre büyüklüğünde bir bit fotoğrafı yapıştırmışlar. Bitin etrafında böyle yazıyor, *Ey sevgili vatandaşlarım, içimizden bu mikrobu temizleyelim. Yoksa halimiz çok fena olacaktır.* Zavallı Hristiyanlar kendiler için kurdukları şu plandan asla malûmatları yoktur.

Bu şeyden bir ay sonra bir gün gaflet herkes dükkânında [37] işiyle meşgûl iken jandarma tarafından kaldırılıp kalede, Ermeni kilisesine, bu kilisesi gayet büyük ve müntazam olup bütün şehri, her taraftan seyredebilir. Derdest edilen adamlar tamirci, bıçakçı, tüfekçi. Herkes kendi hacetleri ile beraber ki şu vecihle hükûmet hesabına çalışacaklar ve hükûmetin bozulmuş silâhlarını teslim edecekler ve hükûmetten kâfi derece maaş alarak paşa gibi yaşayacaklardır. Böylelikle bütün esnafı kiliseye cem ettiler. Birkaç [38] gün devamdan sonra, bu defa başladılar, efendileri, ağaları, zenginleri, bedelcileri, diyakosları, kâhinleri tutup sarayın ayvanında bıraktılar. Bu esnada Attar Manuk isminde bir Ermeni casus tayin ettiler. Üç polis maiyatında olarak Ermeni evlerini dolaşıp, her nerede bir gizli adam var ise, tutup mahpus ederler.

Her kimin yanında silâhı var ise, kendisinden aldılar ve sonra kimin yanından, silâh bulunmuş ise başladılar bu adamı çeşit çeşit işkencelere vurmaya, bazıları dayak altında [39] şehit oldular. Bir ay böyle devamdan sonra idama mahkûm ve sair mahpusleri ve kırk beş yaşından altmış yaşında olan takaütlara jandarma elbisesini giydirip, Hristiyanları öldürmeye emir verdiler. Bunların içinde Tosun ve Ali Onbaşı, Ebuzer Çavuş, Sıdık efendi, Abo Paşa [vardı]. Bunlar azrail olup ve maiyatlarında yüzlerce adamlar olarak, her yüz kişi, ellerini bağlayıp şehirden harice götürüp bahçeler içinde kuzu gibi keserler. Bir ay böyle devamdan sonra artık erkek [40] kalmadı. Bu defa on dört yaşından yukarı olan çocukları toplayıp kiliseye götürerek, bazılarını kilisenin kuyusuna atıp, bazıları dahi çeşidi bellisiz ölümler ile öldürdüler.

O andan sonra Attar Manuk rüfekalarından olarak on yedi genç Anteb'e firar etmişler idi. Anteb'e giderek onları dahi tutturup Adıyaman'a getirip öldürdüler. Bunların nihayetinden sonra kadın ve çocukları sürgün emri verildi. Adıyaman'dan Urfa'ya gidilecektir. Adıyaman ile Urfa arası on sekiz saattir. Kendiler [41] ise iki ay yani Temmuz, Tıbbah aylarında, o kadar ahali yolda açlıktan susuzluktan telef oldular. Ancak yüzde yirmi kişi Urfa'ya ulaştı. Yolda kadınlara yapmadıkları enva türlü şeniyeler **kalmadı**. Kürtler bu esnada bir devran geçti ellerine. Bir para değmeyen bir Kürt, en güzel bir kızı götürdü. Ve yanlarında ne para ve mal vardı ise, ellerinden alıp bazılarını dahi öldürdüler. Bu yazdığım cümlesi, Ermeni milletin başına getirdiler. O esnada şehit olanların canlarına rahmet olsun. Amin. [41]⁸

Adıyaman'da bin dokuz yuz on dört tarihinde Süryani milletin başına gelen felâketlerin beyanıdır

Süryani milleti her yerde, her bir hükûmet maiyatında daima sadıkanedirler. Her zaman doğruluk ile çalışırlar ve hükûmetlerine karşı mutidirler. Evvelce zikrettiğimiz, Ermeni milletine yaptıkları zulümler esnasında, Süryanilere hiç bir teadi etmediler. Hiç bir vakit bir jandarma Süryani mahallesine gelip bir şey demedi. Yalnız Abo Paşa isminde bir adam, Süryanilere begayırhak teadi [42] etti ki, Süryaniler bu adama son derece ihtiram ederlerdi. Bu kadar ehilliğe mukabil kendisi kötülük etti.

⁸İki farklı sayfaya 41 numarası verilmiş.

Bin dokuz yüz on beş tarihinde on Haziran ayında, memlekete behesap sayılmaz derece, deniz kavmi kadar çekirge geldi. Hükûmet tarafından ilân oldu ki, herkes bağlara bahçelere gidip çekirgeyi öldürecekler. Eli değnek tutan, hazır olan erkekler, büyükten küçüğe kadar, çekirge kırmaya giderler. Bir kaç gün böyle devamdan sonra hükûmet tarafından polisler gelip gözlerinin [43] kestiği adamları alıp mahpuse götürdüler.

(Ab) Tıbbah ayının onuncu günü, on sekiz kişi Süryani elli kişi Ermeni Çataalkaya'ya götürüp, on sekiz Süryanileri Abo Paşa kendi eliyle öldürür. Baki Ermenileri dahi başkaları katlederler. Bir kaç ihtiyar Süryaniler ki mahpusta kalmışlardı, o akşamı herkes sağ salim evlerine getirdiler. Ve derlerki hükûmet Süryanileri affetmiştir. Fakat yine Abo Paşa Süryaniler'den vazgeçmeyip Süryani gençlerine teaddiden gayri kalmaz idi. [44]

Bin dokuz yüz on altı, on beş Nisan *şabto d-aşo tloto*⁹ akşamı Abo Paşa ve arkadaşları ile beraber, Ali Mutto'nun oğlunu öldürüp, ölünün cesedini parça parça ederek bir tellis içine koyarak, İslâm mezarlığına atarlar. Devresi **gün** ölünün sahibi, ararken, mezarlıkta olduğunu haber alarak, hükûmet tarafından keşf olundukta, Abo Paşa tarafından hükûmete malûmat verilerek, "*bu cinayeti Süryaniler yapmışlardır.*" Hükûmet ise derhal Süryani kâhini kas Saliba ile Süryani Katolik kâhini [45] kas Saman'ı tutup koltuklarından, ip takıp iki gün iki gece mahpushanede asılı bırakıp işkence ederek "*bu İslâm genci kim öldürmüştür?*" Nihayet bir malûmat hasıl edemeyip başka teftişe bakarak, Abo Paşa olduğunu anladılar. Fakat Abo Paşa'ya bir şey edemeyip, adamlarından bir kaç kişiyi, bir sene kadar mahpus ettiler. Ölünün sahibi fakir olduğundan, Abo Paşa kendini kurtardı. Sonra kâhinleri mahpustan bıraktılar. [46]

Evvelen bayramı¹⁰ milletin üzerine kara geldi. Saniyen kas Saliba korkarak vukûattan iki ay sonra vefat etti. Kas Saliba'nın vefatında Süryani ve Ermeni milleti acı acı ağladılar. Çünkü merhum gayet mümin bir kâhin idi ve iki milletin babası idi. Bundan sonra bir sene kâhinsiz kaldık. Nihayet Kürt Garagus isminde bir Süryani, Urfa'ya gidip Kurillos matran Mansur'u getirdi. Yedi ay kaldıktan sonra kas Toma'yı kâhin resmederek tekrar Urfa'ya gitti. [47]

1916 Kanun-ı Sani 15 Adıyaman Süryani kilisesine yaptıkları hakaret

Hafta içinde, dünya kar soğuk, bir kimse kapıdan dışarı çıkamaz derecede, geceleyin haramiler Mor Fatros Mor Bulis kilisesini açarak, otuz üç adet kilim on adet şamdan, güzel el işi nakışlı bir (setir), ortada Mesih Efendimiz haçlanmış, her tarafta 12 resullerin fotoğrafları, resim olunmuş ve isimleri Süryani hurufatıyla yazılmış olarak, gayet mürettep antika perdeyi ve ne kadar şemmasların gömlek ve hurorları var ise sirkat edilmiştir. Aynı zamanda, sandıkta mevcut akçeyi dahi alıp (*kudoş kudşe*)¹¹ sandığı dahi parçalamışlardı.

Sabah olunca hükûmete malûmat verilip teftiş gelerek bir netice elde edilmemiştir. [48]

Makdisi Barsom ve oğullarının tarihi hayatları

Makdisi Barsom **Gerger köyünde** ikamet edip, neccar sanatı ile işleyip fevkalâde sanatında terakki ederek, o muntakada bulunan çiftçilerin saban, boyunduruk ve pamuk çekirdeğini çıkaran pamuk el makinesini dahi yaparlardı. O asırda Süryaniyü'l-Ortodoks milleti gayet işgüzar çalışkan bir millet olup Süryani lügat ve Süryani yazısına pek

⁹ Acılı Hafta'nın, Salı Paskalya öncesi İsa'nın çarmıha gerildiği hafta.

¹⁰ Paskalya bayramı.

¹¹ Azizlerin sandığı.

aşına olup her çeşit kitapları yazmakta idiler [49] ve her kiliselerde *Fankit*,¹² *Husoyo*,¹³ *Anafura*¹⁴ ve tarih kitapları ve İncilü'l-mukaddes madadun el-hasıl Süryanilere ait olan, her şekil kitapları yazarak, her tarafa gönderirler idi. Bu güne kadar ekser kiliselerde Gerger yazısı mevcuttur. O zamanda Gerger Süryanilerin matbaası idi. **Makdisi Barsom** iki oğlu olup birisinin ismi Haço diğeri Mardiros olup her ikisi babaları ile neccar sanatıyla uğraşıp büyük bir servet malik ederler. [50]

O asırda İslâmiyetin istibdat zamanı olup, günlerin birinde bir İslâmın buğday harmanını yakarlar. Köyün ağası, **Makdisi Barsom'u çağırır** der ki, “*senin oğulların bu harmanı yakmışlar. Ceza olarak kırk kuruş vereceksin.*” M. Barsom, “*aman efendi, bana zulüm olur, kırk kuruş çoktur elli belli.*” Ağa dahi der ki, “*senin keyfince olsun.*” Elli kuruşu ağaya verip, oğullarına der ki, “*bizim burada kalmaklığımız olmaz.*” Hazır ve mevcut olan emvali menkûle alarak **Adıyaman'a** gelirler. [51]

Orada yine neccar sanatı ile çalışıp çok güzel bir hayat geçirirler. **Makdisi Barsom'un** vefatından sonra oğulları birbirinden ayrılırlar. Büyük oğlu Mardiros, babasının sanatı neccarlık ile uğraşıp dört kız ve bir oğlu olup kızlarının isimleri bunlardır: Şaro, Meko, Hatun, Elişbe. Oğlunun ismi Makdisi Astor. M. Astor'un üç kız Riham, Mısro, Sara, bir oğlu olup ismi M. Bogos.

M. Bogos, iki kız, Meryem, Lusiya ve [52] iki oğlu dahi olup birincisi Bogos ve Bogos'un kızı olup ismi **Hanan**. Bin dokuz yüz on beşte Türkler tarafından katledilmiştir. **İkinci oğlu Yeşu**, beş kız ve iki oğlu vardır. Kızlarının isimleri bunlardır: Mari-Antuvanet; Viyolet; Şamiram; Lusiya. Oğullarının isimleri Atallah, Bulis. Bunlar şimdiye kadar ecdatları M. Barsom'un sanatı neccarlık ile meşgul olup **Suriye'de Humus** memlektinde mukimdirler.

Makdisi Barsom'un ikinci oğlu neccar Haço [53] Neccar Haço'nun beş oğlu olup isimleri bunlardır: birinci M. Gevergis, ikincisi Haçoger, üçüncüsü M. Mano, dördüncüsü Bogos Ağa, beşincisi terzi Haço olarak kızları yoktur. **M. Gevergis** üç oğlu olup neccarıyla meşgul olarak büyük oğlu neccar Barsom'dur. On dokuzuncu sayfa¹⁵ dördüncü aileye müracaat oluna. **Haçoger** bir oğlu olup [adı] Abdulahad. Kendisi bin sekiz yüz doksan beşte Türkler tarafından katlolmuştur. Ve oğlu Abdulahad dahi kaynar suya düşerek ölmüştür. [54]

Makdisi Mana İki kızları, Helane ve Lusiya. Oğulları Haço ve Yonan ve Bulis'dir. Bunlar üç kardeş değirmencilik, ipekçilik, **bahçecilik**, ziraat, değirmen taşı kesmek sanatlarıyla uğraşıp çok güzel bir hayat geçirmekte iken, (bin dokuz yüz on beş) tarihinde Türkler tarafından her üçü de katledilmiştir. Bunların oğulları ve kızları Adıyaman'da olup büyük bir ailedirler. **Bogos Ağa** iki kızı, Hatun ve Lusiya, ve bir oğlu Yakup. Bogos Ağa o zamanda [55] okur yazar olup mahkemede idare azası olup, bin sekiz yüz doksan beşte kendisi ve oğlu Yakup Türkler tarafından katledilmişler.

Terzi Haçu İki kızları Hatun ve Helani. İki oğlu Surp Mano ve Mardiros'tur. Mardiros oğulları olup vefat etmişler. Züriyetsiz gitmiştir.

Surp Mano Kışın terzilik, yazın bağ bahçe işiynen uğraşıp idaresini ederdi. Günün birinde validesinden darılıp bağa gider, yirmi gün eve gelmez. [56] Validesinden sual ederler ki, “*oğlun Mano nerededir?*” Der ki “*oğlum Surp olmuş.*” O vakitten Surp lakabı

¹²Yortu ve Pazar günleri için kilisede kullanılan kitabı.

¹³Pazar günleri için dua kitabı.

¹⁴Ruhbanın kilisede kullandığı ayin kitabı.

¹⁵Orijinal metnin 19. sayfası.

üzerinde kalır. Surp Mano'nın validesinin ismi **Meryem** olup, gayet basit, Allah'tan korkar bir karı olup, günün birinde kış zamanı zahire odasına gider. Bakar ki pekmez küpü coşuyor. Bir kap doldurduktan sonra, komşulara gidip diyor ki, "*gelin bakın bizim pekmez ne oluyor?*" Komşular gelip görünce "*bereket düşmüş*" diyorlar. **Hemen** duruyor. Tekrar [57] başka bir gün evinde otururken, bir de bakıyor ki, evin bir köşesinde kendi bahçelerinden gelen pamuk kaynıyor. Hemen komşulara seğirterek "*gelin bakın ne oluyor?*" Komşular gelip bakıyorlar ki pamuğa bereket düşmüş coşuyor. Böyle basit bir karı imiş.

Surp Mano'nın tarih-i hayatı

Gayet zeki, çalışkan, hazır cevap. O zamanında şiir bir adam idi. Bir işi gördüğünde, eğer hayır eğer şer, hemen onun üzerine bir şiir söylerdi. [58] Bir mecliste bulunduğu anda, hazır bulunan adamları güzel sözler ile onları dinlettirir idi. Süryani cinsini ve lügatini gayet severdi. Gece ve gündüz Allah'ın kelâmlarını ağızından bırakmaz idi. Bahusus gece yatağında David peygamberin tespihatlarını teleffüz ederdi. *Aşhim*'i¹⁶ *Beth-gaz*'i¹⁷ gayipten bilirdi. Daima için Mor Afrem ve Mor Yakub'un mimrelerini söylerdi. Sabah akşam kiliseye devamlı Allah tealâ hazretlerine şükür ve sena takdim ederdi. Kilisenin vaaz ettiği perhizleri tamamen [59] icra ederdi. Kendisine mensup olan akraba yekdiğerini samimi bir yürekle severdi. Hastaları ziyaret edip Allah'ın kelâmları ile onları teselli ederdi. Bir mesele hakkında hatıra riayet etmeyip hakikatı söylerdi.

Dünyayı ifratla sevmeyip kendi nasibine kanaat edip, hiç bir kimsenin zenginliğine haset etmeyip, kendi elinde mevcut olana şükür ederek gününü ferahlı geçirirdi. Kâhinlere gayet ihtiram ederek bağından bahçesinden gelen meyvelerden [60] onlara götürürdü. Gençlere Allah'ın kelâmları nasihat ederdi. Yaşta büyük bulunan erkek ve karıları ziyaret ederek, Allah'ın kelâmları ile onları teselli ederdi. Sıhhatı gayet güzel olup doktor ve ilâç istimal etmezdi. Meşrubat katiyyen istimal etmezdi. En ziyade tatlı şeyleri severdi.

Bin dokuz yüz on beşte Haziran'ın onuncu gününde bahçede gezinirken Kürtler tarafından yakalanıp, kendisini son derece döverler ve göğüsünün kemiğine vurup [61] kırarlar. Bir müddet hasta yatıp, nihayet Allah'ın inayetiyle şifa bulur. Bu felâket esnasında, Türkler tarafından katlolun Süryani ve Ermeni Mesihî biraderleri için, gözyaşı döküp gece ve gündüz ağlayarak Mesih Efendimiz için, şehit olanların canlarına rahmet okurdu. Akli fikri Mesih Efendimize bağlı olarak dualarından fariğ olmazdı.

15 Haziran 1919 Pazar günü güneş battıktan sonra, güzel sözler konuşarak teslim-i ruh etmişti. Allah rahmet etsin canına. [62]

[63-64 sayfaları eksik]

Bulis Monofar'ın tarih-i hayatı 1900 milâdi

Bin dokuz yüz Kanun-ı Sani yirmi beşte dünyaya gelip iki yaşında iken validesi Haç Hatun vefat etti. Bir sene sonra pederi Monofar amcazadeleri olan Monofar Astor'un kızı Sara ile izdivaç eder. Merkume Sara gayet mümine bir karı olup gece ve gündüz dua ve namaz ile meşgul olup kilisenin her bir kanununa aşına olarak sene boyunca perhizlerin ve bayramların hangi güne tesadüf [65] edeceğini bilip cemaate söylerdi. Hatta kâhinler bile kendisinden sual ederlerdi. Bu halde oğlu Bulis'a talim ederek her şeyi kendisine alıştırdı.

¹⁶Kilisede hafta ortası okunan dua kitabı.

¹⁷Kilisede okunan ilâhi makamları kitabı.

Çocuk Bulis dört yaşında mektebe gidip, gündüzleri mektebe ve geceleri dahi babası Monofar ve validesi Sara'dan talimatlar öğrenerek derslerine devam ederek, sabahleyin güneş doğmazdan evvel, valide kendisiyle beraber kiliseye götürür. Nasıl kilisede durup Allah'ın huzurunda [66] namaz kılacağını talim ederdi. Böylece Bulis kiliseye devamla diyaneti alışmıştır. Validesi Sara daima kendisiyle hissini nezakette bulunup, her hususta kendini severdi. Merhum Sara Monofar'ın yanında (17) sene kalarak zevci Monofar vefat etmiştir. Bulis on altı yaşında iken, validesi Sara, [onu] Nazire isminde bir kıza nişanlar. Dört sene nişanlı kaldıktan sonra evlendirir. Evlendikten bir sene sonra, Bulis Adıyaman'ı terk edip Haleb'e geldi. Validesi Sara kardeşi [67] kızı Lusiya'nın yanında kırk üç sene kalıp onlara hayır dualar ederek, zevci Parmaksız Bedros ve evlâtları çok saadetli bir halde yaşayıp kendisine son derece ihtiram ederler. Nihayet bir gün hastalanır. Söyler ki, *"üç gün sonra vefat edeceğim."* Üç gün hitamında akşamleyin der ki, *"keşke şimdi vefat edeydim. Ve bu gecede kilisede yataydım. Sabahleyin beni gömeydiniz."* Bu sözü söylerken üç defa *"hazırım"* diyerek teslim-i ruh eder. Allah rahmet etsin canına.

11 Kanun-ı Sani 1961 tarihinde vefat etmiştir. [68]

Bulis Monofar dört yaşında mektebe gitmesi

Her ne kadar validesi Sara kendisini severdi ise de, diğer taraftan yetim olduğu malûmdur. Artık anası olmayan bir çocuk, ne halde? Baba ihtiyar, ana yok. Bir gün aç, bir gün çıplak. Mektebe gider ve gelir, hiç yerinde. Bu halde altı sene mektebe devamında *olaf-bet*'i alır. Biraz da Türkçe *elif-be* alıştıktan sonra, pederi kendisini demircilik sanatına, demircilik sanatında on yaşındaki çocuk [69] ne iş görecektir? Ancak sabahtan akşama kadar kürek çeker ve ustanın evine hizmet eder. Maaş ise günde bir öğün yemek, haftalık bir kuruş. Böylece bir sene devamdan sonra, bu ağır çetin işe dayanmayıp demircilikten çıkarıp terziliğe gönderir. Terzi ustası Ermeni olup Süryanilere sanatı alıştırmak istemezler. Bu halde, dört sene Ermenilerin yanında kalarak, biraz makine çevirmesini alır. Bin dokuz yüz on beşte Ermeniler tebit olurlar. Artık [70] memlekette sanatkâr kalmayarak, hazır olan insanlar, sanattan anlar anlamaz, bir dükkân açıp çalışır.

Bulis Monofar'ın dükkân açıp terzilik etmesi bin dokuz yüz on beşte. Bulis on beş yaşında, babası Monofar yetmiş bir yaşında dükkân açarlar. Fakat para yok, makine yok. Evimizi hırsız çaldı. Evde bir şey yok, dükkânda hiç bir şey yok. Her gün Türkler'den hakaret *"gâvur, kâfir"* zulüm. Ya Allah! Sen tedbir et! Bağımız, bahçemiz var. Fakat korkudan, kim dışarı çıkabilir? Aç çıplak, [71] artık düşün ne yapacaksın? Gece ve gündüz namaza devam ederek, ya Rabbi! Sen tedbir et! Buradan şuradan dört lirayı altın tedbir ederek, bir Türk'ün yanında Ermeni makinesi görerek satın aldık. İki ay çalıştıktan sonra, Adıyaman'a yeni bir mal müdürü gelmiş. Kendisinin evine bir makine lâzımdır. Bir de baktık ki bir hamal bir şurta sanki makine kendilerin malıdır gibi. *"Bu makine mal müdürüne lâzımdır"* diyerek makineyi alıp gittiler.

Ben ve pederim [72] artık lâl olduk. Korkumuzdan bir söz diyemedik. Ancak bu kadar diyebildik ki, *"bu makineyi filan adamdan satın aldık."* Şurta dedi ki, *"bu makine Ermeni malıdır, mahkemeye müracaat ediniz."* Mahkemeye müracaat ettik ise de, hakim Cumartesi [gel, dedi]. Cumartesi giderim, Pazartesi gel [dedi]. Pazartesi giderim, Cumartesi [gel, dedi]. El-hasıl, iki sene devamdan sonra, bir gün hakime dedim ki, *"bu Cuma ve Pazartesi bitmeyecek midir?"* Hakim orada güldü. Nihayet vazgeçtik. [73]

Sonra bir ay boş gezdikten sonra, memleketimizde alicenap vicdanlı Hacı Mehmed

Ali efendi bu halimizi görünce yüreğini açıp, “yanımda bir makine var” dedi. Bize vererek, kazandığımızın nısfını kendisine ve nısfı dahi bize olarak, bir sene kadar çalıştık. Bu müddet zarfında o kadar teaddi vardı ki, sabahtan evden dükkâna gittiğimizde, “acaba sağ inen akşam evimize dönecek miyiz?” diyerek, korku yüreğimizden gitmez idi.

Bu halde Pazar günleri işlememizi [74] dahi icbar ettiler. Pazar günleri çok erken kalkıp kiliseye giderek, kideden sonra dükkâna gidip çalışmalıyız. Bu halde yaşıyorduk. Yaşım on altı’ya baliğ oldu. Babam ve anam beni icbar ederek, on yaşında Nazire isminde bir kıza nişanladılar. Nişanlandıktan sonra babamı işten çektirerek, ben yalnız dükkânda çalışmağa başladım.

Peder, validemi çok severdim. Onları güzelce giydirip, kuşatırdım. Kazandığım parayı babama teslim ederdim. [75] Babam keyfince harcar idi. O kadar iş var idi ki, gece gündüz çalışarak on beş günde bir defa eve giderdim. Günde bir lirayı altun kazanırdım. Bu halde bir kaç arkadaşlarım olup sefahata düştüm. Bağlarda, bahçelerde rakı içmek, güzel yemekler yemek, keyf zevk içinde yaşadım.

Bin dokuz on sekizde Eylül ayında gezmek için Malatya’ya gittim. On gün Malatya’yı gezip tekrar Adıyaman’a geldim. Bu vaziyeti gören bir kaç müstebit Türkler [76] gözleri kaldırmayıp, beni öldürmeye fırsat ararlardı. Ben bunu anlayınca sabık polis Sabri efendi inen ortak oldum. Bu adam, bana çok iyiliği oldu. Hayatımı şu zalim adamların elinden kurtardı.

15 Haziran 1919. Pederim Monofar efendi, vefat ederek hem anadan ve **hem** babadan yetim kaldım. Bir sene sonra mecbur olarak evlendim. Evlendikten iki ay sonra, Mustafa Kemal hükümeti teşkil oldu. O esnada Türk hükümeti gayet zayıf bir halde olup, memleketlerde [77] bulunan harami, çapkın adamları, fırsat bularak çeşidi bellisiz kötülükler yapmağa başladılar. Bir adam gece kapıdan dışarı çıkamaz. Gece evinde yatarken, gaflet yatağına bir **taş** gelir. Köylere gidip çalışan yedi adet Ermeni genci ve bir Süryani karısını öldürdüler.

Hükümet felte. Kime müracaat edeceksin? Her adam bir hükümet olmuş. Kuvvetli olan, zayıfı ezmeye başladı. Korku bir taraftan, kesatlık bir taraftan, aman Allah! Sen imdat ile [78]¹⁸

1917, kas Saliba’nın vefatından sonra iki sene kâhinsiz kaldıktan sonra, Urfa’dan Kurillos matran Mansur efendi Adıyaman’a geldi. Merhum matran baktı ki millet çobansız koyun gibi. Millet mümin, gece gündüz kiliseye devam ediyorlar. Fakat mektep yoktur. Bir Pazar günü kideden sonra vaazinde dedi ki, “*çok güzel kiliseye devam ediyorsunuz. Fakat, kilisenin anahtarı mekteptir. Mektep olmaz ise, bir zaman sonra kilise dahi kapanır.*” [78]¹⁹ Bu söz üzerine, hazır olan millet gayrete gelerek, yedi kişi mektep lecnesi tayin ettiler. Lecnenin adamlarının isimleri **bunlardır**

Şemmas İlyas
Toma Demirci Barsom
Bulus Monofar
Cerci Saliba Kosa
Monofar Uzun Garabed
İskender Neccar Barsom
Monofar Değirmenci Yonan

¹⁸Sonraki sayfasında cümlemin devamı yok.

¹⁹İki farklı sayfaya 78 numarası verilmiş.

Balâda isimleri yazılan şahıslar, mektebin idaresini elde alarak çalışmaya başladılar. [79] Yedilerden biri, evvelen şemmas Cerci Saliba Kosa'yı muallim tayin ederler. Aylığı on beş mecrediye. Hazır bulunan millettaşlar, herkes kendi iktidarına göre, kimi ayda iki mecrediye, kimi bir mecrediye, kimi yarım mecrediye olarak ay başına kadar on beş mecrediye toplanıp muallim efendiye verirler. Yedi ay böyle devam ettikten sonra çocuklar kıddes teksini biraz da Aşhim alıştırılar. Bir akşam iştimada dedim ki, *"arkadaşlar, bu çocuklar okumaya alıştırılar. Bunlara yazı yazmayı [80] dahi alıştırıralım. Çocukların ekserisi yetimdir. Babalarını Türkler öldürmüşler. Zavallı dul anaları çalışıp zor ile çocuklarına bir ekmek ulaştırıyorlar. Kâğıt mürekkep kalem nereden getireceklerdir?"*

Yetim çocuklar hakkında tedbir

Milletten katlolun gitti. Sağ kalanlar çok güzel para kazanıyor. Dedim ki, *"kilisenin kapısına bir tabak koyalım. Pazar ve bayram günlerinde her ne gelirse, bu para ile yetim çocuklara kâğıt ve [81] mürekkep, kalem alalım. Çocuklar yazı yazmayı alışsınlar."* Bu söz arkadaşların pek hoşuna giderek *"bunu yapan sen olacaksın"* dediler. Ben dahi memnuniyetle kabul ederek vazifeme devam ettim. Bir kaç ay zarfında, çocuklar başladılar güzel yazı yazmaya. Mektebin talebeleri, takriben (41) talebedir. Bunlara okumak için *olaf-bet* kitabını, ben ve şemmas Monofar, geceleri uykumuzu haram ederek yazıyoruz. Çocuklar bir derece terakkide olup, hem de analarını evde [82] taciz etmekten kurtardık. Para kesesi dahi matran Monofar efendinin yanındadır.

Şeytan'ın bir devir oynaması

Bir Pazar günü kilisenin kapısında tabağın yanında dururken, Barsom Kosa isminde bir adam, *"bu tabak burada ne için konulmuştur?"* diye sual etti. Ben dahi, *"amca niçin sual ediyorsun. Eğer ki gözünden geçiyorsa bir kuruş Allah için ver. Yok eğer vermek fikrinde değil isen, Allah senden razı olsun işine git."* [83] Der ki, *"ben millet değil miyim bunu anlayacağım?"* Ben dahi dedim ki, *"bu tabaktan gelen para ile yetim çocuklara kâğıt, kalem, mürekkep alıyoruz ki yetim çocuklar yazı alışsınlar."* Bu sözü duyunca der ki, *"ben ne mecburum hem ayda bir mecrediye vereyim ve hem de her hafta bir kuruş vereyim. Alemin piçlerini alıştırarak ben mi kaldım? Bu tabak buradan kalkacaktır"* diyerek lecneyi tahrik ederek herkes çekildiler.

Ben yalnız kaldım ve muallime dedim ki, *"sen mektebe [84] vazifene devam et, ay başında maaşını benden al."* Bu mesele hakkından Allah'tan bir tedbir diledim. Evvelen mektep dağılmasın. Ve kenisenin tertilleri bozulmasın. O zamanda otuz aile kadar Ermeni vardır. Bunlar inen ilakım çok eder, hepsi de beni severler. Sebt günleri öğleden sonra, dükkânımı işimi bırakıp dükkân dükkân gezerek, gizliden hayır için [para] toplarım. Yedi ay hiç bir kimseye bildirmeden ve Süryani tayfadan bir kuruş almayarak [85] mektep olduğu gibi, Mesih Efendimizin inayeti ile devam ettirdim.

Bunu fehim eden lecne arkadaşlarım, bu fedakârlığıma mukabil binaenaleyh götürsünler diyerek şerikim olan Sabri efendiye derler ki, *"şeriğin Bulis kendi hesabına mektep açmış, bütün kazancını oraya sarf ediyor."* Sabri efendi bunun hakaret olduğunu biliyor. Çünkü gayet tecrübekâr, akıllı bir adam idi. Sabri efendi, bu meseleyi bana anlatmak için, bir gün dükkânda oturmuş hoş hoş [86] konuşurken, nezaketli bir surette dedi ki, *"oğlum Bulis. Sana bir nasihat edeceğim."* Bu sözü ben duyunca, sapsarı kesilerek titremeye başladığımda dedi ki, *"oğlum korkma! Bir şey yoktur."* Ben ise biraz nefes alarak, dedim ki, *"efendim her ne ise söyle."* *"O zaman, senin Süryaniler'den birisi bana dedi ki Bulis mektep açarak çocuklar okutturuyor. Oğlum çok güzel bir şey yapıyorsun. Sen samimî bir kalp ile bu işi yapıyorsun. Fakat hükûmetin kulağına [87] düşer ise, resen darağacına çıkarırlar. Eğer beni dinler isen bu işten vazgeçersin."* Sabri efendinin

bu güzel nasihatını kabul edip derhal mektebe gidip muallim efendiye, “mektebi kapat, bize bu teşkelenin lüzumu yoktur”. Derhal muallim efendi çocukları sarf ederek mektebi kapattı. **Ahlık yüzünden kötülük.**

Bu mesele gayet gücüme giderek, son derece keder içinde kalarak, ne edeceğimi şaşırđım. Nihayetü’lemir kendi nefsimde bu kararı tayin ettim, Süryanilikten vazgeçeyim. [88] Başka çare yoktur. Yedimde bulunan Süryani kitaplarını, şuna buna vererek yalnız Türkçe bir Tevrat yanımda bıraktım. Ve ilân ederek, “ben bundan böyle Protestanım, Süryani değilim.” Kiliseden Süryanilikten vazgeçerek her şeyi terkettim. Bu halde bir kaç ay devam ettim ise de, diğer taraftan diyanet muhabbeti ile, Süryani muhabbetleri hiç hatırımdan gitmiyor. Pazar günleri kilisede kıddes oluyor. Ben ise evde oturup Şeytan’a bakıyorum.

Evimiz [89] kiliseye bitişik olup, akşam ve sabah, hususen Pazar günleri kıddesi ilâhiyi dinleyerek, ah ve hasreti çekerek, “bu millet bana ne yaptılar?” düşünerek, kederimden hasta olarak ölüm derecesinde kadar gün yatakta **kaldım**. Nihayet aklım başıma gelerek kâhini çağırđım. Tövbe ederek, itiraf olup kıddes aldım. Allah’ın avniyle ve Mesih Efendimizin ceset ve kanı ihsan ederek ayağa kalktım, fakat bir daha millet işine gitmeyeceğimi [90] vaat ettim.

Son pişmanlık fayda etmez

Eğer millet ve eğer mektep lecnesi yaptıkları işe gayet pişman oldular.

Çocuklar bağ bahçelerde ve caddelerde ve çarşı pazarlarda boş, battal gezip, çeşidi bellisiz işler, yapmaya başladılar. Evlerde analarını taciz ederek, kötülükten başka bir şey yoktur. Bu hali gören insanlar, tekrar yeniden bir mektep açmak fikriyle bir ıştırma ederek, beni de çağırđılar. “Arkadaş bizler bu işi yanlış yaptık. Yine [91] mektebi açmak fikrindeyiz. Sen dahi bizim ile çalışmalısın. Ne diyorsun?” Dedim ki, “fikriniz çok güzeldir. Fakat ben artık millet işine girmem. Lakin paraca elimden geldiğini tağsir etmem.” Her ne kadar tekrar mektebi açtılar ise de, eskisi gibi muvaffak olmadılar.

Tekrar Türklerin zulümü başladı. 1920 tarihinde yeni evlenmişim. Bir takım güzel güvegi elbisesi üzerimde çarşıya gittim. Çarşıdan gelene kadar, bin türlü hakaret gördüm. Evvelen “gâvur oğlusun[92] bu elbiseyi giymeye layık mısın?” Mecbur olarak elbisemi sattım. Türklerin siyaseti, Hristiyanlara karşı bozulup Hristiyanlara kötü bir nazarla bakmaya başladılar. O zaman Sabri **efendi** bana dedi ki, “oğlum Bulis beni dinlersen, Suriye’ye git. Ben senden eminim, her nereye gidersen ekmeğini çıkarırsın. Burada kalacak olur isen başına bir felâket gelir. Seni elden alamam. Yazıksın bir tanesin. Sana bir şey olmasını istemem” dedi. Bu sözü [93] deyince, ben fikrimde bu adam benim ağzımı yokluyor zannında iken tekrar dedi “oğlum Türkiye’de Hristiyan hakkında emniyet yoktur. Git buradan kurtul!” Bu sözden takriben bir hafta sonra, bir Kürd’e bir kaç parça elbise dikmişim. Ücreti hususunda biraz söyleştik ise, dükkânımın karşısında kendisiyle kardeş gibi yaşadığımız Şevket isminde bir Türk, dükkânıma gelerek “ulan esir sen kimsin ki bir Müslümana böyle [94] söylersin!” Bu sözün üzerine Sabri efendinin bana söylediğini tasdik ettim. Hemen Suriye’ye gitmeyi karar ettim.

Suriye’ye geldiğimin tarih-i beyanı 1 Kânun-ı Evvel 1921

Mor Yakup bayramı²⁰ milâd muraftaa perhizinin günü, dört arkadaş, yani Bulis Monofar, Deli Gâvur Mano, Barsom Afrem, Bedros Gello Seko, iki kaçakçı Kürt her birimiz on mecidiye vererek, bizleri öte gecede **Cibin**²¹ **köyüne** götürdüler. Bizler sabahleyin

²⁰Suruçlu Mor Yakub (451-521) günü, 29 Kasım’da kutlanır.

²¹Urfa’ya bağlı bir köy. Yeni adı Saylakkaya.

yola çıkar iken yağmur yağmağa [95] başladı. Akşama **kadar** yağmur altında yol gittik. Akşamleyin bir köyde geceledik. Sabahleyin tekrar yolumuza devam ederek bir köye geldik. Sekiz gün o köyde meks ederek, yüz aile Cebinli Ermeni, terk-i vatan edip Suriye'ye gitmeleri için hükümetten ruhsat almışlar idi. Onlar ile refik olup Birecik'e geldik.

Bir gece Birecik'te yatıp devresi günü kelek inen Fırat nehrinin üzerinden Cerablus'a²² geldik. Bir gece Cerablus mahattasında yatarak devresi [96] günü yük vagonları ile Haleb'e geldik. Haleb'e muvasalâtımızda sanki anamızdan yine doğmuş gibi, Fransızların adaleti altına düştük. Bu defa yemek, içmek ve giymek lâzımdır.

Garip bir memleket, Arap lisanını bilmiyoruz, bir kimseyi tanımıyoruz. Yedimizde olan para bitti. Yatacak yer yok. Nihayet bir kireç ocağı bulduk. Sabahtan akşama kadar aç, perişan Haleb'in çarşılarını gezip akşamleyin gidip kullağanda yatarız. Elbisemiz kirlendi, bit içinde [97] boğulmuşuz. Bu halde yirmi dört saat **aç** kalıp gece saat on iki raddelerinde Babü'l-Farac'ta²³ gezerken şemmas İlyas'ın sesi kulağıma dokundu. Gidip bir kahvede Santor Paşa ile baş başa verip rakı içerek keyf ediyorlar. Kendilere selâm verip bir tarafta oturdum. Şemmas İlyas bana dedi ki *"bana bir sigara ver."* Bende sigara değil, hiç bir şey yoktur. O esnada dünyalar başıma yıkıldı. Ne hale geldiğimi bilmeyerek [98] derin bir efkâra gelip düşünmekte iken, bir baktım ki ayağımın altında bir mecidiye. Mecidiyeyi alıp hemen bir paket sigara alarak geldim. Birer sigara kendilere takdim ederek kalkıp kireçhaneye gittik.

Devresi günü Halep su yolunda çalışan bazı arkadaşlar orada bulunup Nuri Kahleci isminde bir Urfalı genç bana dedi ki, *"arkadaş bütün **gün** burada niçin boş geziyorsun? Gel bizim ile su yolunda çalış."* Ben dahi dedim ki *"arkadaş [99] ben bu işten anlamam. Nasıl gelip işleyeceğim?"* Dedi ki, *"biz yüz kişi bu işte çalışıyoruz. Seni aramızda kaybederiz."* Ay başına üç gün kalmıştı. Devresi gün beni götürüp kaydettirdi. Müteahhidin kâtibi dahi, fail yerine usta kaydetmiş. Üç gün sonra maaş almaya gittik. Yedi buçuk mecidiye bana verdiler. Bu meblağı görünce, hemen seğirttim. Bazı Adıyamanlı boş gezen arkadaşları, götürüp kaydettirerek on beş gün daha çalıştık, [100] sonra maaşımızı alıp dayım oğlu Yeşu ile Humus'a gittik. **5 Şubat 1922** tarihinde, Humus'a giderek kiliseye **gittik**. Kilesede şemmas Yusuf kas Cercus'u gördük. Nereli olduğumuzu sual etti. Adıyamanlı olduğumuzu söyledik, bizleri Circo Bedros'un evine götürdü. O adam memnuniyet ile bizi kabul ederek, çok letafet gösterdi. Bir kaç gün kaldıktan sonra, her ikimize iş bularak, çalışmaya başladık. Bu halde [101] bir kaç hafta çalıştıktan sonra, yine boş gezmeye başladık. Bununda başlıca sebebi Arapça bilmediğimizden idi. O esnada, Adıyaman'dan gelen bir **kaç** Süryani gençleri bulunup onlar ile teselli oluyordum ise de, cep boş olduğundan yüreğim daima sıkıntı içinde idi. Günün birinde yirmi dört saat aç kalarak dolaşmakta iken, arkadaşlardan birisi bunu hissederek dedi ki, *"arkadaş sen bugün taamine bana davetlisin."* Bunu diyen arkadaş, bir lokma [102] ekmek bir adama yedirse, bin defa başa kalkar. Bu sebepten ben imtina ettim. Her ne kadar ısrar ettim **ise de**, benden vazgeçmeyip, kolumdan çekerek zor ile beni aşağı dükkânına taraf götürmeye icbar etti.

Humus'ta Attasi²⁴ Cami'inin önüne gelince, arkadaş sen burada beni bekle, ben abdeshaneye bir dışarı çıkayım diyerek gitti. Ben ise fikrimde, *"ya Rabbi! keşke bu adam bana dese ki, geri dön, benimle gelme daha memnun [103] olurum."* Namert adamın ekmeğini yemekten ise, aç ölmek, daha hayırlıdır. Ben bu tefekkürde iken sebze pazarında

²²Türkiye-Suriye sınırında bulunan ve Haleb'e bağlı olan bir köy.

²³Halep'te ünlü bir meydan.

²⁴Nurettin el-Attasi Camii.

duruyordum. Bir de önüme baktım, bir pençe ufak para, yani küçük ve büyük bargud. Bu parayı, sanki benim malımdır gibi, yerden topladım. Parayı saydığımda, dört mecidiye çıktı. Evvel vakte kadar, arkadaşım geldi. Dedim ki, “*arkadaş Allah bana gönderdi. Sen benim davetlimsin.*” “*Nasıl?*” dedi. Meseleyi kendisine naklettiğimde dedi ki, “*öyle ise herkes [104] kendi hesabına olsun*” diyerek aşçı dükkânına giderek karnımızı doyurduk. Allah’ın keramına binlerce şükürler olsun.

Yine boş gezerek teyzem oğlu Haçir dedi ki, “*gel Fransızlara asker yazılalım.*” Ben ise bu işi refd ettim ise de, dedi ki, “*kardeş ben öleceğim. Benim ile beraber ölmez misin?*” Bu söz vicdanıma dokunarak, “*olsun!*” dedim “*senin ile beraber öleceğim.*” Çünkü birbirimizi gayet severdik.

Humus’ta Fransızlara asker yazıldığımız [105]

Asker yazılmak için, Surî nüfus tezkeresi lâzımdır. Süryaniyü’l-Ortodoks tayfamızın reisi matran Afrem²⁵ efendiye gidip meseleyi söyledik ise, matran efendi bizi muhtara gönderdi. Muhtara gittik, muhtar bizi reddetti. Ne edeceğimizi şaşırarak, Süryani Katolik ruhanisi huri Anton’a gittik. Derhal önümüze düşerek bizleri saraya²⁶ nüfus memuruna götürdü. Anide nüfus tezkerelerimizi yazıp bizlere verdi. Hemen kışlaya gidip [106] kaydolduk.

23 Nisan 1922 tarihinde Humus’ta askerliğe kaydolarak iki ay talimden sonra kumpanyamız Hama’ya nakloldu.

23 Haziran 1922 tarihinde Hama’ya gittik. Pazar günü Süryaniyü’l-Ortodoks kilisesine giderek şemmaslık vazifesinin hizmetinde bulundum. O zamanda Süryani-i Kadim reis-i ruhanisi Urfalı rahib Cerci efendi olarak, bizlere son derece letafette bulunurdu. Akşamleyin kışladan çıktığımızda, doğru [107] keniseye rahib Cerci efendinin yanına giderek teselli olur idik. Çünkü bizim lisanımızdan bilir idi. Bu halde rahat yaşarken aile, akraba hatırımdan gitmeyip gece ve gündüz onları tefekkür ederek “*acep akrabalarımдан bir kimse bulunur mu?*” diyerek Suriye’nin her tarafına mektuplar yazardım. Bibim Hatun ve oğlu Monofar ve kızı Lusiya, Tartus’ta olduklarını haber aldım.

21 Şubat 1923 tarihinde Tartus’a giderek bibim Hatun’u [108] görerek hem ben ve hem kendisi mesrur olduk ise de, diğer taraftan oğlu Monofar’ın Türkler tarafından katlettiklerini anlayınca, büyük bir keder içinde kaldım ise de olan olmuştur.

Elimizden ne gelir. Nihayet on gün yanlarında kalarak yedimde ne kadar para var idiyse kendilere verdim. Çünkü çok perişan bir halde idiler. Sonra Humus’a dönerek beş gün dahi Humus’taki akrabaları görerek tekrar Hama’ya geldim. On üç aylık askerlikte [109] iken Hama ile Halep arasında **Mevveli ve Haddadi aşiretleri** birbirine düşerek, onların takibi için, bizim kumpanya kâmilten Hamdaniye’ye²⁷ onların takibine gittik. Ordan elli nefer bizleri ayırarak **Ebu’z-Zuhur’a**²⁸ gönderdiler. Bir ay geçtikten sonra bir de haber aldım ki, zevcem Nazire, validesi Cevher ile beraber Adıyaman’dan Haleb’e gelmişler. Yirmi dört saat mezuniyet alarak, Haleb’e giderek bir ev icar edip, tekrar merkezime geldim. [110]

Üç ay kaldıktan sonra, tekrar kumpanyamız kâmilten Hama’ya döndük. On beş gün meks ederek, Haleb’e gidip ailelerimizi Hama’ya getirdik. İki sene askerliğimizi bitirdikten sonra Haçir, Humus’a gitti. Ben dahi Hama’da **kaldım**. O esnada Allah tealâ bizlere

²⁵Daha sonra patrik olan Afrem Barsom (1932-1957).

²⁶Burada saray sözcüğü “hükümet konağı” anlamına gelir.

²⁷Hama’nın kuzeyinde bir köy.

²⁸Hama’nın kuzeyinde bir köy.

bir kız çocuğu verdi. Çocuk yedi ayında iken hastalık kendisini yakaladı, öyle bir hale geldik ki, olan paramızı doktorlara vererek nihayetü'lemir çocuk vefat etti. [111]

Hiç emsali görülmemiş bir muzayaka

Çocuk vefatında bir kimse yoktur ki ölüyü kaldırsın. Ben mecbur olarak çocuğu kollarım üzerine alarak keniseye götürdüm. Merhum rahib Cerci namazı kıldıktan sonra, mezarı bilmiyorum ki götürüp defnedeyim. O halde cemaatimizden Ebu Abdullah isminde adam, bir kazma alarak ölüyü alıp mezara gittik. Çocuklara mahsus bir mağara, yer altında olarak kapısını [112] açarak ölüyü koyarak tekrar mağaranın kapısını kapayarak eve geldik. O zaman ağlamaya başladım. Ekmek yoktur yiyelim, sigara yoktur içelim. Bir kimsemiz yoktur ki *başın sağ olsun* desin. Artık düşün ki *bu ne haldir?* Bununla beraber Allah'a şükür ederek, *bunların hepsi günahımın cezasıdır!* diyerek Allah'tan bir imdat dilerdim. Arası bir ay geçerek Humus'a gittim. Orada Vanes Kasabyan isminde bir ceketçi [113] kendisine bir terzi lüzumu olarak, beni görünce *"halen gel bana, işle"* dedi. Dedim ki *"ailem Hama'dadır."* İki lirayı altın, bana vererek aileyi Hama'dan Humus'a getirdim.

1 Eylül 1924 tarihinde Humus'a gittik. Vanes Kasabyan hesabına, iki sene mütemadiyen işledikten sonra, o adam verem hastalığına düşerek işi terk etti. O esnada Allah bize bir oğlan çocuğu inam etti. İsmi Bulis tesmiye ettim. Çocuk [114] yirmi iki aylık olarak kızamık çıkardı. Kırk gün hitamında **23 Haziran 1927** tarihinde vefat etti. Allah'ın emrine şükür ederek, *"başa gelen çekilir"* derken biz bizi teselli ettik. **Saadetli günler 1928** tarihinde, Amerika'dan izdivaç için Humus'a gelmiş olan Nuri Huri²⁹ efendi Amerika'dan gelirken on iki balya ceket bilesince getirmişti. Bu ceketler, tamam bir sene, Beyrut ve Halep'te kalarak satılmamış. Satılmamasının sebebi [115] ise, büyük tüccarlar hepsi, Ermeni olup bir Süryani bu sanatı alışmasın diye, her tarafa birbirine tavsiye ederek sattırmadılar. Nuri Huri ise bu ceketlerin parasına ihtiyacı olmadığından mal yerinde kaldı. Nihayet Nuri Huri, Humus'ta evlendi. O esnada birbirimizi tanıyıp çok ziyade samimi bir dostluk aramızda peyda olarak kardeşten ziyade birbirimizi sevdik. Nuri Huri tekrar Amerika gitmek üzere olup, bir gün yanıma gelerek [116] *"şems kardeş, ben Amerika'ya gideceğim. Şu yanımda bulunan on iki balya ceketini sana teslim edip, gideceğim."* Ben dahi dedim ki *"lütfunuzdan çok teşekkürler ederim. Fakat bu ceketlerin parasını size tediye edecek meblâğım yoktur"*. Dedi ki, *"ben biliyorum sende para yoktur. Lakin Ermenilerin bana yaptıkları bu melanete karşı, ben bu malı sana teslim edeceğim. Sen hepsini ye, sana helâl olsun. Ermeniler yemeden, bir Süryani yesin daha iyidir."* Bu malları [117] bana teslim ederek, vaat etti ki, *"Amerika'ya gittiğimde tekrar sana bundan ziyade mal göndereceğim."* Ben ise, Allah'a tevekkül olarak, ceketleri teslim alıp, ücreti hesap ederek (142) lirayı altın etti.

Ferahlı saadetleri günler. 3 Teşrin-i Sani 1929 tarihinde Allah tealâ hazretleri bizlere bir oğlan çocuğu vererek **Avyakim** tesmiye ettik. Çünkü validem Sara bana tavsiye etti ki, *"benim evlâtlarım olmadı, Allah sana evlât verir ise [118] bir oğlunu Avyakim tesmiye et."* Ben dahi validemin sözünü kırmamak için böyle tesmiye ettik. Nuri Huri imdada hazır olarak dedi ki, *"Avyakim'in Süryanicesi Avgin demektir. Avgin olsun."* Biz dahi *"haydi senin hatırın için, Avgin olsun"* diyerek kaldı. Bu meseleden bir ay sonra Nuri Huri Amerika'ya teveccühle Beyrut'a gitti. Ben ise ceketleri satmaya başladım. Tamam bir ay hitamında Nuri Huri'den bir mektup aldım. Yazıyor ki, *"Allah nasip*

²⁹İngilizce metinlerde adı "Noorie Koorie" olarak yazılıyor. Carona, New York'ta oturan, Nuri Huri 1940'larda *Terakkiyât-ı Mekteb-i Süryaniye Cemiyeti*'nde sekreterlik yapıyordu.

[119] *eder ise bir ay sonra Amerika'ya gideceğim. Eğer bir yedinde beş lira var ise yol harçlığı için bana gönder. Yoksa lüzumu yoktur.* Evvel vakte kadar yedimde yirmi beş lira olarak derhal gönderdim. Bu meblâğı teslim alan Nuri Huri çok teşekkürler takdim ederek, Amerika'ya vusulünde tekrar bana mal göndereceğine vaat etti. Tamam bir sene hitamında, ben yüz kırk iki lira Huri Nimetullah efendiye verdim.

O esnada Nuri Huri altı balya mal tekrar göndererek [120] devam üzere her iki ay eşya göndermeye devam ederek, ta bin dokuz yüz otuz beşe kadar çalıştık. Her ikimizin fikri safi olarak ben *"Nuri Huri benden hayır görsün"* diyerek çalışıyorum. Nuri Huri dahi *"şemmas Bulis benden hayır görsün"* diyerek çalışıyor. Bu seneler müddetince merhum Huri Humus'a gelerek, dört ay seyfiye yanımızda kalıp merhum Huri efendi babamızdır gibi.

Kendisine icap eden hizmeti yapardık. Merhum Huri dahi takdir ederek oğlu [121] Nuri efendiye yazar. Nuri dahi pederine yaptığımız iyiliğe mukabil balyalardan içinde çocuklara güzel takımlar, nisalara ait çorap ve kaputlar ve hatta Amerikan sigarası paketler gönderirdi. Bu ferahlar içinde tekrar Allah tealâ bizleri ferahlandırarak, **1 Teşrin-i Evvel 1932** tarihinde bir oğlan çocuğu Allah inam etti. O zamanda Patrik Afrem efendi beni çok severdi. Çünkü kidesine ruhani hizmetleri yapardım. Patrike olan muhabbetimden naşı çocuğun ismini Afrem tesmiye ettim. [122]

Bu minval üzere, on üç sene Humus'ta kaldık. Hiç bir keyiften biz bizi men etmedik. Humus'a yakın Feyruze ve Zeydal köylerine giderek zevk ve sefa yaparak, Feyruze köyünden olup Patrik Afrem efendinin hizmetçisi Zeki Fezah Mardinli, Hacciye Habbo Cevher hademesi dahi bizlere eşbin olarak merhum Zeki Fezah çocukları amdda kucaklamıştır. Bu günlerde her gün ferahlı yaşar iken bir gün dükkânda oturmuş olduğum halde bana bir fikir gelerek dükkânda mevcut eşyalara nazar kılarak [123] ve onun beş misli de evde mevcut bulunarak kalbimde dedim ki, *"artık bana zeval var mıdır?"* işim duzaha girdi.

Tekebbürlüğün sonu O esnada Allah bizlere bir oğlan çocuğu vererek ismini **Cemil tesmiye ettik**. O çocuk sekiz aya balığ olunca füceten bir hasta olup yirmi dört saat içinde vefat etti. Onun üzerine ben hastalandım. Gittikçe işim kırılarak bir de baktım ki elimde bir şey kalmadı. Bunu anladım ki benim günahım ve tekebbürlüğümün [124] yüzünden oldu. İş işten geçerek, giden artık, gelmez. Aynı zamanda Amerika'da dahi büyük bir kesatlık olarak Nuri Huri bana yazdı ki artık sana mal gönderemem. Çünkü Amerika fena bir vaziyettir. O sırada ben, bana danışarak Humus'tan naklimi karar ettim.

1 Eylül 1936 tarihinde Humus'tan hareket ile Kamışlı'ya geldim. Yedimde dört lira-yı Suri vardır. İki buçuk lirayı dükkân kirası olarak peşin verip dükkâna oturdum. [125] Kamışlı'ya geldiğimde Makdisi Musa Haydo, Celde Endem o adamlar maalaile memnuniyet ile hanelerine beni kabul ederek çok letafette bulundular. O esnada Allah tarafından olan büyük bir acaip gördüm.

2 Eylül 1936 tarihinde Kamışlı Mor Yakup Nusaybinî Kilisesinde (mayrun) çıktı. Bu mayrun on beş gün devam ederek gözümlü ile gördüm. Allah'a hamd ve şükürler takdim ederek *"güzel bir memlekete ve mümin cemaatler arasına gelmişim"* diyerek cümle [126] kederimi unuttum. Daimü'l-evkat namaza devam edip, Allah'a tevekkül olarak dükkânda işime devam ettim.

3 Teşrin-i Evvel 1936 tarihinde aile çocukları dahi getirdim. Şemmas Hüsni Neccar'ın evinde bir oda icar ederek, tamam üç sene kalarak, çok güzel muhabbetli komşuluklar ile, ferahlı günler geçerek, diğer taraftan benim sevdiğim Süryani cinsi ile, lügatı

burada mevcuttur. Çocukları mektebe koyarak talim ve terbiye ve Süryani lügatına alışmalarını [126]³⁰ kendilerine tavsiye ederdim. Bu esnada bazı millettaşları ve akrabaları dahi tanıdık. En ziyade samimî arkadaşım şemmas Yusuf Barsom idi. Bucaklı ailesi, bunları ise akrabalık münasebetiyle tanıdık. Bu esnada 4 Nisan 1937 tarihinde Allah bize bir kız çocuğu verdi. İsmi Meryem tesmiye ettik.

O sırada Patrik Afrem efendi, bir ayı ziyaret Kamışlı'ya gelmişti. Aşçısı Hacciye Habbo Cevher bilesince gelerek esasen bizim eşbinimiz idi. Çocuk [127] Meryem'i kucaklayarak amd ettik. Bu halde millet tarafından sevilerek mektep lecnesine gittim. Bir sene devamdan sonra, merhum İsa efendi Savme, mektebimizin müdürü idi. İkinci sene, Şükrü efendi Çermukli tekrar mektep idaresini elde alıp, kendisi müdür tayin olundu. Bir sene devamdan sonra, Şükrü efendi mektepten çekildi ise, bizler yani eski lecn efradı altı sene devam ettik. **Lecne efradı bunlardır:** Şemmas Yusuf Barsom; Musa Sıtrık; Ağadan Barsom; Şemmas Bulis; Süleyman Şemmas; [128] Yeşu Şabo; Malke Gulo; İstayfo Hamra; Yusuf Karabaş; Abdülmesih Musa Haydo; terzi Afrem, Hüsnî Neccar. Bunların bazıları çıkarlar, bazıları tekrar girerler. El-hasıl ben altı sene devam ettim.

Kederli Günler Ben bu halde eğer millet işine eğer dükkânda sanatımda çalışırken, 2 Teşrin-i Sani 1938 tarihinde, kayıinvalidem bir zehirli hummaya tutulup üç gün zarfında vefat etti. Bu kederi henüz unutmadan, tamam kırk gün sonra kızım Meryem dahi vefat etti. [129] Artık düşün ki, ne halde geldim? Keder keder üzerine vakit kış. Dükkân kirası, ev kirası, çocukların mektebiyesi, hangi birisini düşüneneğim. Bu halde Allah şükredip Allah'tan gelen, baş göz üzerine diyerek biz bizi teselli edip işime devam ederek gece ve gündüz çalışır idim. Tamam bir sene sonra, 7 Teşrin-i Sani 1939 tarihinde, Allah bize yine bir kız çocuğu verdi. Tekrar ismini Meryem tesmiye ederek onunla bir az teselli bulduk. [130]

İkinci Harb-ı Umumi. Dünyada insanlara saadet yoktur

Harba başlayınca dünya bir çalkalandı. Bazıları zengin oldular, bazılarının açtan öldüler. Benim gibi sanatkâr adamlar günde ne kadar kazanacaktır ki aileyi idare etsin? Bir kilo ekmek yüz yirmi beş kuruş. Turabdin'den binlerce³¹ adamlar Suriye'ye geldiler. Fransızlar bir habbe buğday kimsenin yanında bırakmadılar. Artık alem şaşırды. Dünya bütün ekmek ardına koşuyor. O esnada Allah bize bir oğlan [131] çocuğu verdi. Çocuk bir aylık olduğunda cüderi çıkararak 12. günü vefat etti. Çocuk vefat ederken evde bir parça ekmek yoktu ki yiyelim. Diğer çocuklara bakınca yüreğim parça parça oluyor. Aman Allah sen imdat ile [gel]. O senede oğlum Avgin şahadı iptidaî aldı. Çocuk bu yanı o yanı çarpımıyor ki bir iş bulsun. Nihayet Mira'ya³² girdi. Mira'ya gidecek ekmek yoktur ki yesin. Zor belâ ile bir kaç kilo un uydurarak Avgin'i [132] cevle Mira'ya gönderdik. Burada aile hastalandı. Bir haftada, ne kadar param var ise, doktorlara verdim. Biraz rahat oldu.

Bu defa Mari hastalandı. Mari biraz rahat oldu. Bu defa oğlum Afrem hastalandı. Elhasıl hayatımdan nefret ettim. Keşke dünya görmiyeydim. Ne de bu dünyanın fanî olan sefası ve ne de böyle devamlı cefası, diyerek fikrime koydum ki, ben bu dünyada ateşe düştüm, bari evlâtlarımı düşürmeyerek, Allah'ın yoluna gitmelerini [133] teşvik ettim. Birinci defa büyük oğlum Avgin, o sırada ikilirikî mektebi Zahle'den Musul'a

³⁰ 126. Sayfada bu iki kere yazılmış.

³¹ Aralık 1939'da, Midyat'ta devlet eliyle düzenlenen "askeri depo" komplosu sırası ve sonrası baskı ve zulüm nedeniyle, Suriye'ye toplu bir Süryani göçü yaşanmıştı.

³² Fransızlar tarafından kurulmuş tahıl dairesi. Görevi, Suriye ve Lübnan nüfusu ve Fransız ordusu için buğday almaktı.

naklediliyor idi. Avgin'i Humus'a gönderdim ki, oradan mektep tilmizleriyle beraber Musul'a gitsin. Avgin arkadaşları ile Humus'tan hareket ile trende gelirken, Hama arasında çantasını çalmışlar. Her nesi var idi ise de çantada idi. Çocuk Kamışlı mahattasına gelince trenden inip eve geldi. "Hani çantan?" dedimse "çalındı!" dedi. Ben dahi orada çok kederlendim ise de çocuğun [134] kuvvayı maneviyesi kırılmamak için "oğlum canın sağ olsun!" dedim.

Tekrar kendisini ikna ederek Musul'a mektebe gönderdim. Üç ay mektepte kaldıktan sonra tekraren Kamışlı'ya geldi. Bu defa diğer oğlum Afrem'i göndermeye niyet ettim ise de bu da onun gibi yapmasın diye kendini tecrübe ettim. Dedim ki, "oğlum Afrem bak kardeşin ne yaptı?" Dedi ki, "kardeşim sabretmedi fakat ben sabredeceğim, beni gönder. Ben giderim." Fakat ben, o kadar [135] Afrem'in sözüne itimat etmeyerek, bir sene kadar kendisi tecrübe ettim. Dükkanda bana yardım etsin, diyerek yanıma aldım. Yanımda çalışırken kitabı mukaddesi elinden bırakmaz idi. Pazar bayram günleri ve bazı hafta arası kilisesinden geri durmayıp devam üzere keniseye gider idi. Böyle görünce hem bu fanî olan dünyanın azabından ve karıların melanetine düşünmesin, diyerek tekrar kendisine "ikliriki mektebine gider misin?" danıştım. "Giderim baba" dedi. "Orada ben [136] kalırım," dedi.

1 Eylül 1947 tarihinde oğlum Afrem Musul'a ikliriki mektebine gitti. Üç sene mütemadiyen kalarak, berrayı ziyaret, Kamışlı'ya geldi. Geldiğinde birinci sözü bu oldu: *Mesih Efendimiz dedi ki, her kim ki babayı ve anayı benden ziyade sever ise, bana müstahak olamaz.* Bu duyunca, Allah'a binlerce şükürler takdim eyledim. Kamışlı'da, iki ay kalarak bizlere güzel nasihat etti. Birinci nasihatı bu idi ki, baba ne edersen et, bir mülk, ev yapmaya çalış. Bu söz [137] bana çok hoş gelerek bir ev yapmaya karar verdim. Nihayet Allah'ın avnıyla bir ev inşa ettik. İki sene daha kalıp, tekrar Kamışlı'ya geldi. Kırk gün yanımızda kalıp Humus'a Patrik Afrem efendinin yanına gitti. Üç sene hitamında rahip resmolup, bir buçuk sene daha kalarak Haleb'e geldi. Haleb'te üç sene mektep müdürlüğünde, millete hizmet ederek, Şam'a Patrik Yakup efendinin yanına gitti. O esnada beni ve validesini görmek için istedi. [138]

11 Adar 1961 tarihinde Şam'a yanına gittik. Yedi gün kalarak eğer kendisi ve eğerce Tennurcu ailesi bizlere son derece ihtirametler gösterip Şam'ın her yerlerini gezdirdi. Yedi günden sonra bizler Humus'a gittik. Kendisi dahi Mısır'a gitti. Bir ay Mısır'da kalıp, milletimizin bazı müşkülâtlarını halledip, tekrar Şam'a dönerek **22 Eyyar 1961** tarihinde, Hindistan'a gitti. Sekiz ay sonra kasid resulî Yuliyus matran İlyas Koro vefat edip yerine resmen [139] kasid resulî tayin olarak şimdi Hindistan'dadır.

Humus'ta bulunduğumuz müddetçe Gabriyel efendi Domato ile maalaile muhabbetli idik. Humus'ta işimin kırılmasının münasebeti ile Kamışlı'ya geldim. Fakat Gabriyel efendi Domato'nun muhabbeti, hiç fikrimizden gitmeyip, daimen mektuplar ile eski muhabbetleri devam ederek oğlum Avgin nişanlanmış olup kimin kızını alacağı fikrinde iken bizler Gabriyel Domato'nun kızı Hanım'ı münasip gördük. Mahdum Avgin'e [140] dediğimizde "siz bilirsiniz" dedi. Bizler dahi öteden beri güzel bir aile olduklarını bildirdik. **10 Eyyar 1950** tarihinde Humus'a giderek nişanladık. Bir müddet nişanlı kalıp **27 Kanun-ı Evvel 1951** tarihinde Avgin, validesi ile beraber Humus'a giderek orada nikâhlanıp Kamışlı'ya geldiler. [141]

[142-145 sayfaları eksik]

Sana rab afv eylesin. Benden taraf dahi sana helâl olsun.

Sen dahi Mesih Efendi'mizin huzuru için sana yapmış olduğum kusurlarımı bana afv edesin dilerim. Rabbimiz Yesu elMesih'ten seni mukaddes melekûtunda sevindirmeye

nail eyleye. Amin.

Sen aziz sevgili oğlum Avgin efendi

Rab seni ve senden doğan evlatlarını mübarek eylesin. Zürriyatın gökün yıldızları ve deniz kenarında olan kumlar kadar olsun. Rab seni mübarek edip işleyeceğin her bir işinde müyesser olasın. Bütün müddeti hayatında hiç [146] bir kederdarlık görmeyip, eline toprak aldığı anda altın olsun. Pederimiz İbrahim Halil'in bereketi evinde olup, daim için muhtaç fakirlere yardım edesin ki yiyip Allah'a hamd ve şükür takdim edeler. Rab sana bir salih melek tayin edip cümle yollarında seni hıfz edip son nefesinde seni mukaddes melektünde sevindirmeye nail eyleye. Amin.

Sen faziletli oğlum rahib Afrim efendi

Bu fanî olan dünyayı terk edip Mesih [147] halâskârımızın uğrunda ve aziz olan kavmin uğruna, fedayı can edip doğru ve samimî bir kalp ile çalıştığından Rab de mübarek olup, rab sana sabır-u-cemil ihsan eyleye, sana zıd olan adamların, taştan olan yüreklerini yumuşatıp, seni Şeytan'ın enva tecrübelerinden hıfz ile ismini yükseltip tarihlerde kaydeyleye, seni görüp sözlerini dinleyen insanlar rab seni mübarek eyleye diyerek senin her bir sözün cevahir gibi adamların yanında kıymetli olarak hıfz [148] edeler. Cümle münasebette büyük adamların yanında şerefli olup sana ihtirametler takdim edeler. Rabb'imiz ve Allah'ımız senin oturup ve kalmanı hıfz edip bu fanî olan dünyayı, terk ettiğin için mükâfatı cennet ve nimetinde kuddisleri ile sevindirmeye nail eyleye. Amin.

Sen ya hanım kızım Mari hanım

Rabb'imiz ve Allah'ımız Yesu elMesihî refikânı³³ sana bağışlayıp kendisiyle beraber saadetli ferahlı uzun ömürler [149] ihsan eyleyip, hanenizde hayır ve bereketler, yedi cile kadar, evlâttan evlâda kadar, Fırat ırmağı gibi akıttırıp nice fakir muhtaç olanlara yardımınız dokunup şan ve şöretiniz Allah'ın inayeti ile arta. Evlâtlarınız salih amellerde meyvedar ola, Rab'de makbul olup güzel hizmetlerde bulunurlar. Müddeti ömrünüz Allah'a makbul günleri olup Şeytan'ın iğvalarından hıfz olunup son nefesinizde cennet ve nimete, siz ve evlâtlarınız ile beraber nail olarsınız. Amin. [150]

Sen ya ciğer köşem kızım Şamiram hanım

Gayretli merhametli olduğundan merhametlere nail olasın. Çalıştığın hayırlı, meşruhların indallah makbul olup sana güzel bir nasip gelerek saadetli ferahlı günler görüp Rabb'e makbul evlâtların olup müddeti ömründe şadlıkla geçip evinde hayır bereket Köşem! Vasitanla nice ihtiyacı olanlar ferahlanalar. Rabb'in muhabbeti kalbinde olup daima Mesih'i zikretmekten fariğ olmayıp cennetine nail olasın. Amin. [151]

Aziz sevgili şerefli muhabbetli evlâtlarım

Bu cümle zikrettiğim dua ve bereketleri Rabb'imiz ve Allah'ımız ve halâskârımız Yesu elMesih sabit eyleye **sizlere nasihatlarım Yonadan Ibn-i Rekkeb**³⁴ evlâtlarına tavsiye edip bugüne kadar ecdatlarının nasihatını kabul ettikleri gibi, sizler dahi ben hakir günahkâr babanızın nasihatını kabul etmenizi Rab'den dilek ederim. Ya evlâtlarım! Her şeyden evvel Rabb'in korkusunu yüreğinizden çıkarmayınız. Rab, Allah her şeye kadir [152] olduğuna bütün kalple iman ediniz. Allah'tan dilediğinizi alacağımıza

³³Bu sözcük *refika* yerine *refik* alınamalı.

³⁴Tevrat'taki Yakub öyküsünde, evlâtlarına yaptığı öğüte gönderme yapıyor.

ümit ederek samimî bir yürekle isteyiniz. Mesih Efendimiz mübarek ağzıyla buyurdu, *isteyin benden, size her şeyi vereceğim*.

15 Temmuz 1922 tarihinde askerlik vazife münasebetiyle, Garabed isminde bir arkadaşım ile, Abu et-Tahur isminde bir mahattada bulunduk. O esnada Halep'ten müşmüş, caneriği, elma ve sair meyveler getirmişler. Bunları gören arkadaşım [153] Garabed, *"keşke paramız ola idi, şu meyvelerden alıp yiyeydik"* dedi. *"Allah kerimdir, yeriz hiç keder etme. Hele yeriz. Şu çöle gidip biraz gezinelim."* Yolda konuşurken dedim ki, *"Allah isterse yel getirir, sel getirir."* Bu halde gidip çölde bir yüksek yerde oturduk. Vakit akşam namazı sularında olup hafif bir rüzgâr esmektedir. Bir de baktım ki, bir yarım lirayı Surî göğüsüne yapıştı. Elimi üzerine koydum, baktım ki yarım lira-yı Suridir. [154] Dedim ki, *"arkadaş Allah gönderdi. Kalk bakalım."* O zamanda yarım lira-yı Surî 3 meci diye kıymetinde idi. Elhasıl ben ve arkadaşım üç **gün** doyunca meyvelerden yedik. İşte sevgili evlâtlarım, Allah'ın atıyesi, böyledir. Sizde Allah'tan dilek ediniz. Size matlubunuzu verir.

Bütün insanlar inen hoş geçininiz

Her insanın hüsnî rızasını kazanmağa çalışın. Biribirinizin hatırını hiç bir vakit kırmayınız. Daima muhabbetli olup elinizden geldiği kadar [155] biribirinize maddiyen, maneviyen yardım ediniz. Cinsinizden ayrılmayıp ecdadınızın şanını muhafaza ediniz. Her şeyde kâmil olup dilinizi tatlı ederek, alevlere güzel muamelelerde bulununuz ki herkes sizlerden güzel şeyler alılsın. Elinizden geldiği kadar fakir muhtaç olanlara yardım ediniz ki, semavî bedir sizin bu güzel amellerinizi görerek sizi mübarek eyleye. Rabb'imiz Yesu el-Mesih'in inayeti sizin ile olsun. Amin. [156]

Faziletli aziz oğlum makdisi rahip Afrem efendi, benden talep ettiğin Adıyaman ve aile tarihini kendi iktidarımca bildiğim, gördüğüm ve ecdattan işittiğim ve benim başıma gelen şeylerin cümlesini tasnîf ettim.

15 Haziran 1962 Kamışlı, Gozarto³⁵

Bulus Monofar [157]

Mor Yakup ve Mafıryan Şemun

Ey dostum! Bu alemde hiç bir kimseye itimat edip inanma bugün senin dostun olan yarın büyük düşmanın olur. Bugün yemin edip kasem eder ki, her bir muzayakada senin ileyim. Yarın kim olduğunu bilmeyip seni inkâr eder. [sayfa numarası yazılmamış]

Bilmez misin aslin turap olduğun
Niçin yükseklerden uçarsın gönül
Şu fanî dünyayı sefa mı sanarsın
Bugün konup yarın göçersin gönül

Bu söz haktan uzun salma kemane
Hiç bir kimse baki kalmaz zamane
İster padişah olsun bütün cihane
Ecel şerbetin bir gün içersin gönül

Ciğersin kismetten ve dünya malından
Haktan gayrı kimse bilmez halinden
Yer altında sürüşler elinden

³⁵ Gozarto (Süryanice) yada el-Cezire (Arapça), Suriye'nin kuzey-doğusu.

Nerde gizlenip kaçarsın gönül

[sayfa numarası yazılmamış]

İnsanlar bu dünyada, hayatta oldukça başından felâketler noksan değildir.

27 Temmuz 1962 Sebt akşamı (Hama'ya) gittim. On beş gün maden suyu içerek Hama'da kaldık. **10 Ab 1962 Sebt günü** Humus'a gittim, 14 Ab Patrik Yakup efendi Humus'a gelerek Meryem Ana bayramı³⁶ günü kıddes etti. Kıddesten sonra yanına çıktım, güzelce kendisi ile konuştum. Oğlum rahip Afrem efendinin Hind'te³⁷ bulunmasından çok istifade edeceğini söyledi.

16 Ab 1962 tarihinde belimde şiddetli bir ağrı oldu. O halde hemen doktora gittim. Daniel kâtibe dedi ki, *"ameliyet olmadıkça rahat olmayacaksınız."* Altı gün hastanede yattım. Bu müddet zarfında vücudumda bulunan her bir hastalığı doktor efendi tamamı ile iğneledi. On mezûniyet verip doktorun tarifi mucibince eğer yemek, eğer iğneler aldım. On gün sonra [162]

1 Eylül 1962 Sebt günü Misteşfit el-Asi el-Cedide'ye³⁸ giderek, **4 Eylül 1962** erba günü, Allah tevekkül olarak ameliyat oldum. Tamam otuz gün hastahanede yattım.

Bu müddet zarfında ziyaretime gelenler çok oldular. Matran Barnaba efendi iki defa geldi ve sair millettaşlar her gün ziyaret ederlerdi.

Hususen Gabriyel efendi Domato maalaile her gün üç defa yanıma gelirler idi.

Sevgili oğlum Avgin efendi, kızı Elizabet ile Kamışlı'dan gelerek, (12) gün yanımda kalarak hizmetimde bulundular.

Kezalik eniştem İbrahim efendi sudfeten³⁹ ameliyatımda bulundu. Enişte Cerci dayım oğlu Yeşu ve amcam oğlu Monofar, Şebnim Zeki efendi, Savme Lahdo, Mikayel Barsom, Ziyane Luse, Şamme Salim Hasyo elhasıl cümle ahabap [167] ve akrabalar yanımdan eksik olmaz idiler. Kas Gabriyel efendi ve kas İsa Tabbah efendiler, haberimi alan kâhin, benim için dua kıddes ederlerdi. Patrik Yakup efendi, rahip Zeki efendi, dualarını eksik etmediler. Nihayet Allah'ın avniyle kesbi aid bulup hastahaneden eve gelerek, 17 gün dahi biraderim Gabriyel Domato'nun hanesinde kalarak Kamışlı'ya gelip aile yekdiğerleri afiyette görerek Allah'a binlerce şükürler takdim eyledik. Baht olsun, Allah tevekkül olanlara.

Ben bu dünyanın nesine erdim
Sevgili oğlum rahibi rüyamda gördüm
Söyleştüm ve konuştum, hali hatırını sordum
Acaba bir daha görmeye nasibim var mıdır

16 Ayyar 1963 Bulis Monofar [sayfa numarası yazılmamış]

Azim ferahlı bir gün. Davut peygamber diyor ki, *"ne mübarektir, Rabb'e tevekkül olanlar. Zira kalbinin matlubunu verecektir."* Henüz yaşım yirmide iken, Allah'ın emriyle ve şeriat mucibince insanların adatı üzere ve Teşrin-i Sani bin dokuz yüz yirmi senesinde **Kudoş Ito**⁴⁰ pazarı akşamına müsadif, **Kurillos matran Mansur efendinin eliyle eklil**

³⁶Bu yortu, her yıl 15 Ağustos'ta kutlanır.

³⁷Hindistan'da.

³⁸Arapça: *Yeni Asi Hastahanesi*.

³⁹Adıyaman ağzında *sifdah*, "ilk, evvelâ" anlamı var.

⁴⁰Süryanice: kilise kutsama pazarı. Her yıl 4 Kasım'da yapılır.

merasimine başlar iken ilk defa olarak Rabb'im ve Allah'im ve halâskârım Yesu elMesih'ten dilek ederek kalbimizden şunu taleb ettim. Dedim ki, *"ya Rab şimdi ben günahkâr hakir kulun, azametin huzurunda duruyorum. Ya kuddus! Allahım sen bana, senin rahmetinden hayırlı ve sana layık ve sana hizmet edecek evlâtlar inam edesin"* ve Allah tealâ hazretleri dileğimi kabul edip bana oğullar ve kızlar verdi. Ve bunlardan kendisinin intihap ettiği kulu Afrem'i seçerek kendi muhabbetini kalbine ilka ederek masum çocuk Afrem henüz on dört yaşında iken kendi hissin rızasıyla Musul'da ikiriki mektebine gitti.

[sayfa numarası yazılmamış]

Allah'ın inayetiyle üç lûgat, yani Süryanice ve Arapça ve İngilizce lûgatlarını tamamıyla tahsil eyledi ve beş sene Musul'da kaldıktan sonra Patrik Afrem efendimizin yanına sekreter olup dört buçuk sene Humus'ta kaldı. Bu müddet zarfında, Patrik mumaileyh tarafından, kendi eliyle rahip ve kâhin resmetti. Ve sonra Haleb'e naklolundu. Ve Halep'te bulunduğu müddette mektep müdürü vazifesinde bulundu. Üç buçuk sene Halep'te kaldıktan sonra Şam'a tahvil olunup oradan Mısır'a gitti ve Mısır'dan avdetinden sonra Hindistan'a kasid resulî Patrik Yakup salis⁴¹ tarafından irsal olundu. Tamam üç sene üç ay Hindistan'da kalarak çok güzel muzafferiyetle işler görerek, Kamışlı'ya geldi. Bu müddetler zarfında Beyrut cemaati, kendisini Beyrut matranlığına talep ediyorlar. Kamışlı'da bulunduğu esnada Patrik efendimizin eliyle muzafferiyet nişanı takıldı. Yani mukaddes bir haç boynuna taktı. Bu esnada mevcut olan matranların ve Patrik efendimizin hissin rızalarıyla.

Beyrut'a ve bütün Lübnan'a Patrik vekili resmen tayin oldu. Bir sene zarfında Lübnan'da yaptığı hizmetlerini, millet efradı takdir ederek matran olmasını Patrik efendiden talep ettiler. Patrik efendi matluplarını kabul ederek, 12 Kanun-ı Evvel 1965 tarihinde Pazar günü, Mor Athnasiyos ismiyle matran resmetti.

Bu esnada yüzlerce berkiyeler, tebriknameler ve her taraftan alkışlar olunuyor idi. Ermeniyü'l-Ortodoks Patriki, matranları ile beraber gelip tebrik ettiler. Kezalik kardeşlerimiz olan Süryani Katolik matranı ve Maruni matranı, kilisede risamette hazır olup tebrik ettiler. Kezalik vezir ve mendupler merasimde hazır olup tebrik ettiler. O gün ve o saat, ömrümüzde en saadetli bir gün oldu. Elhamd, binlerce şükürler olsun Mesih Efendimize ki, bu ferahlı günü, ben hakir kuluna inam etti.

Baht olsun kendisine tevekkül edenlere. Amin.

Beyrut 15 Teşrin-i Sani 1968

Bulis Monofar

---

⁴¹Patrik Yakub III (1957-1982).

SÜRYANİ GAZETELERDE ADIYAMAN VE ÇEVRESİ

Mahbusten tahliye

Mürşid-i Âsûryûn, 1, no. 3 (Mart 1909), 16.

Gerger'de Venk karyesi civarında Temsiyes nam karyeli Süryani Zaco oğulları Ferac, Haço ve Toro, katil maddesinden dolayı bir buçuk seneden beri mahbuste olup bunlardan ikisi bu günlerde beraatle mahbustan tahliye edilmişler ve en küçük biraderleri on üç on dört yaşında henüz taht, muhakemede bulunuyor.

Mürşid'e karşı yazılan tahriratının suretidir

Mürşid-i Âsûryûn, 1, no. 4 (Nisan 1909), 6-9.

Hısn-ı Mansur'dan yazılıyor

Kevkeb Mednho, 1, no. 12 (17 Kanun-ı Evvel 1910), 7.

Kevkeb Mednho ceridesi idaresine,

Bir müddeten beri seddolunup metruk bırakılan kilisemizin Allahü'l-hamd beş sene akdem inşaatına mübaşeret edip hitamına nail olduk. Geçen [1]909 tarihinde (*kudoş kudşin*) tabir olunan heykelini dahi muntazam bir surette yaptırdık. Ve sol tarafındaki küçük mazbah dahi *İntibâh Cemiyeti*'miz tarafından yapıldı ise henüz sağ tarafındaki mazbah ile mefruşatı noksandır. Bi-lütfihi tealâ bu noksanietimizi de ikmal ederiz. 24 Teşrin 1 910⁴² tarihine musadif pazar gününde Harput serpiskoposu matran Abdünnur efendi burada hazır bulunduğundan *bima* icrası lâzım gelen takdis namazlarını ve resim dualarını icra eyledi. Evvel günde kilisemiz cemaat ile dolu idi ve mezkûr kilisemiz için iane cemine giden rahib Abdalahad ve refiki Sefer efendiler ki şehit oldular. Bu merhumların istirahat-ı ruhları için namaz ve dua olundu.

Hısn-ı Mansur 6 Teşrin 2 910⁴³

muallim Saliba

Gerger Cemaati Hakkında

İntibâh, 2, no. 3 (Kanun-ı Sani 1911), 8.

El-yevm postadan aldığım *Mürşid-i Âsûryûn* ceride-i feridesinin onuncu nüshasını mutalaa ettiğimde, Gerger dağlarındaki köylerde, mukim sevgili hemcinslerimizin ahval-i esef-i istimalini muntazaman Venk karyesi keşişi kas Cebrail efendi tarafından gönderilmiş bir mektuba tesadüf ettim. Bu mektuptaki feryatlar, kalb-i acizanemi mahzun ettiği gibi, her bir Süryani'yi de müteessir edeceğine eminim. Hakikaten de böyle bir asırda yüz otuz hane kadar bir milletin mektepsiz, ve daha fenası (Kâhta) kazasında olan yüz elli hane kadar millet, hem mektepsiz hemde reisi ruhanîsiz kalmaları, insanın kalbini ezecek bir haldir. Mektuptan anlaşılan, senede bir defa lemme hukuku için, oralara gerek matran Abdünnur efendi ve gerekse Patrik efendi tarafından gönderilen bazı ruhanîler oraları ziyaret ediyor imiş, paralarını alıp (loylo) gibi köşe dönüyorlar imiş. Bundan akdem, *İntibâh Cemiyeti* nizamnamesini mutalaa etti isem, bu gibi efradının ve bütün milletin ihtiyacatını teftiş edip icabına bakılacağını anladım ise de, bugüne

⁴² 24 Teşrin-i Evvel 1910.

⁴³ 6 Teşrin-i Sani 1910.

kadar bu cemaati, sual eden bir kimse bulunmadığına taaccüp ediyorum. Niçin bunlar *İntibâh Cemiyeti* tarafından sual olunmuyor? Belki bunlar da cemiyete müşareket ederler.

Binaenaleyh *İntibâh Cemiyeti* merkez-i umumîsinden rica ederim. Acizleri tarafından da Gerger cemaatine bir senelik *İntibâh* göndermenizi rica ederim.

Tomas Dertli

***İntibâh*'ın cevabı**

İntibâh – evet bu milletin ahvalini işiten, her bir insanın kalbi, mahzun olmaktan fariğ olamaz, ama öyle görünüyor ki, şimdiye kadar oraları ziyaret eden ruhanîler, insan değil imişler. Binaenaleyh, bu cemaate tavsiye ederiz ki o (loylo) gibi ruhanîler, tekrar kendilerini ziyaret ederlerse, onlara para değil ancak yatacak yer bile vermeyip tekrar geriye göndersinler. Ve isimlerini *İntibâh Cemiyeti*'ne yazdırıp merkezi-i umumî ile muhabere etsinler. İnşallah bundan sonra kendileri de herkes gibi artık bu sefaletten kurtulurlar.

Harput Darü'l-muallimin talebesinden Hısn-ı Mansurlu Saliba efendiye

Kevkeb Mednho, 2, no. 11 (27 Kanun-ı Sani 1912), 8.

Tahrirat-ı edibaneleri vusul buldu. Evvelce mahal-i ikametiniz mechulümüz idi. Binaenaleyh ceridemizin işarınız misilli resen namınıza irsale devam olunmaktadır. Ceridemizi mutalaaya derkar olan arzunuzu takdir eyleriz.

Başlıksız makale

Mürşid-i Âsûryûn, 4, no. 9 (Kanun-ı Evvel 1912), 144-144.

Matran Abdünnur efendi tarihden otuzbeş gün mükaddem harp ianesi cem etmek üzere Şiro'ya gitmiş olmakla Kanun-ı Evvel'in dokuzuncu pazar günü Harput'a avdet etmiştir.

Mucib-i teessüf bir telgraf

Mürşid-i Âsûryûn, 4, no. 12 (Kanun-ı Evvel 1912), 190-191.

Şiro'dan gelen zirdeki telgraf *Mürşid*'de neşir olunmak üzere bize gönderilmiştir.

927 numero 19 Kanun-ı Evvel 328⁴⁴

Harput'ta koca İlya mahdumu Hacı Behnam ve İsadur efendilere malûmunuz olsun milletimiz ile beraber Ermeni olduk. Bu da Abdünnur efendi yüzünden.

Ağvanlı Zeytun keşiş

***Mürşid-i Âsûryûn*'un cevabı:**

Mürşid-i Âsûryûn

---

⁴⁴Rumî takvimin 1328 senesi (1 Ocak 1913). *Mürşid-i Âsûryûn* ayda bir kere yayımlanıyordu. Fakat 1912'nin ilk aylarında bir kaç nüshası çıkmadı. Senenin 12 nüshasını doldurmak için, dört kere *Kanun-ı Evvel 1912* tarihini taşıyan nüsha çıkarıldı, ama telgraftaki tarihten bu dört nüshanın bir kısmı 1913'de çıktığı anlaşılıyor.

Biz matran Abdünnur efendinin ahvaline dair yazmamağa vaad-ı kavî vermiş olmakla vaadımıza ihtiramen sükut ve hatta şimdiye kadar onun müdafaalarına bile cevap yazmağı münasip görmedik ve bunun böyle dahi kendi aleyhinde yazmağa pek arzukey değil isek de şu telgrafın şahadetine nazaran kendi yüzünden Ağvan cemaati Ermeniliğı kabul etmeğe mecbur olmuştur.

Ağvan keşişi kas Zeytun tarafından resmen keşide olunan telgraf uydurma bir şey olamaz. Matran efendinin bu cemaatten ayrılıp Harput’a avdeti bir hafta ancak oldu. Orada bulunduğu vakit keşişin ve cemaatin başına ne tas kızdırıp geçirmiştir ki?⁴⁵ Bunlar Süryaniliğı terk ile Ermeniliğe müracaat etmişlerdir. Biz hiç memul etmiyor idik ki millet tarafından öteden beri itham olunup kendisi henüz bir maznun bulunduğu bir sırada kendi aleyhinde şahadet eden bir vahim vakanın vukuuna sebebiyet vermiş olsun. İmdi matran efendinin bu babda bir müdafaası veyahut kendi kendisini tebrie edecek bir cevabı veyahut verecek bir izahatı var ise ceridemizin sütunlarında neşir etmeğe hazırız. Yazmağa himmet buyursun. Anladığımız kadar millet meclisi şu telgrafi görünce derhal Ağvan cemaatine şu mesleklerinden rücu etmelerini tavsiye ve onlar için lâzım gelen mahallere müracaat etmişler ise de telgrafın Ağvanlılar üzerinde ne güne bir tesir hasıl edeceği şimdilik malûm değildir.

Matran Abdünnur efendinin haklı muamelesi

Mürşid-i Âsûryûn, 5, no. 4 (Mart 1913), 57.

Mürşid’in geçen Kanun-ı Evvel 12 nüshasıyla Ağvanlı kas Zeytun tarafından “*matran Abdünnur efendi yüzünden Ermeni olduk*” diye 19 Kanun-ı Evvel tarihli Harput’a çektiğı telgrafi neşir ile evvel babda matran Abdünnur efendiden dahi izahat taleb etmiş idik. Her nasıl ise bu meseleye dair kısa bir cevap yazacak yerde, matran efendi bu meseleye dâir kendisine gönderilen bir takım mektupların sureti yazıp neşir olunmak için tarafımıza göndermiştir. Ve bunlardan maada yine matran efendiye yazılmış olan iki mektup sureti Donabed oğlu Toros ve Perili keşiş Agop oğlu Tomas ağalar tarafından bil-tasdik bize gönderilmiş, lakin bu mektupların cümlesini neşir etmeğe yerimiz müsait olmadığından, ancak Ağvanlı keşişin itirafname diye yazdığı mektubu ve diğer mektupların da muhteviyatını yazmakla iktifa ederiz.

İşte keşişin yazdığı mektup

Mürşid-i Âsûryûn, 5, no. 4 (Mart 1913), 57-59.

Mürşid-i Âsûryûn’un cevabı:

Diğer bir mektupların şahadetine nazaran şu keşiş vazifesinden bihaber cahil, boş kafa ve serkeş bir keşiş olup bir kirveyi kendi kirvesinin ermelesi ile nikâh etmiş. Bu ise kilisenin müsaade etmediğı günahlı bir nikâh olduğundan, matran Abdünnur efendi Şiro’yu ziyaret ettiğinde onu mahrum eder. Bu keşiş ise bundan sonra gücenip Ermeni olmak üzere Ermenilere müracaat eder ve Harput’ta Süryani millet meclisine dahi milletçe tebdil-i millet etmiş olduğunu bildirir. Evvel aralık Şiro cemaati telgrafla matranın afvını talep matran efendi dahi onu Harput’a gönderilmesini emreder.

⁴⁵Şemsettin Sami’nin *Kâmûs-ı Türkî*, *kızgın tas*’ı şöyle açıklıyor: “vaktiyle kızdırıp başa giydirdikleri demirden işkenca aleti”. Bu yazıda “cemaatin başına ne tas kızdırıp geçirmiştir ki” mecazi anlamda kullanılıyor.

Bir müddette öteden beriden bu keşişe nasihatlar ediliyor, ve Harput Ermeni Murahhasası tarafından da onun müracaatı redd olunur ve böylece keşiş efkarından feragat eder ve işbu itirafnameyi yazar. Keşiş haramı çözdürmek için henüz Harput'a gelmemiştir. İşte mektupların muhteviyatı bunlardan ibarettir.

Demek ki matran efendi kendi vazifesini iktisasından kilise kanununa karşı isyanda bulunan serkeş bir keşiş üzerinde hükm-i kanunîyi icra etmiştir. Bundan dolayı hiç bir kimse onu tayip edemez.

Matran Abdünnur efendinin haklı muamelesi

Mürşid-i Âsûryûn, 5, no. 5 (Nisan 1913), 76-78.

Matran Abdünnur efendi bize gönderdiği mektublardan birinin derkenarında şu suali yazıyor: *“sevgilim, bir reis-i ruhanî vazifesinde intizama dikkat ettiği halde hariçten müdahale etmeleri tecviz olunuyor mu? Mütecavizlere kavil vermek ve teşvikat etmek hata değil mi?”*

Cevabımız - matran Abdünnur efendinin ve milletin arzu ve daveti ile millet meclisine aza bulunduğum uzun bir müddette dostane şifahen matran efendiye defaatla söylediğimizi bugün ilânen dünya huzurunda yine tekerrür ederiz. Matran Abdünnur efendi Harput abraşiyesine çoban tayin olunduğundan yedindeki sustatikon ve ferman mucibince hukuk-ı diniye ve milliyeyi muhafaza ve müdafaaya memur ve nazır olup kanuna muvafık teşkil olunan millî ve ruhanî meclisler ile bil-meşveret vazifesini dinî ve siyâsî kanun ve nizama tatbikan sadakat ve istikamet üzere deruhte ettikçe hiç bir kimse muamele ve meslekini tenkit ve tayib etmez. Ve eğer doğru evvel bir muamelesine karşı çıkanlar olursa adalet ve hakkaniyet namına gerek biz ve gerek bizim gibi daha sairler matran efendiyi doğru olan muamelelerinden dolayı mudafaa ve tesahup edeceğimize de emin olsun. Ancak şu muamelede müddetimizi bulunduran ve suizandan davet eden noktalar var ise o dahi keşişi bir meclisle istişaresiz haram etmesi ve bir de şu meseleden dolayı akçe almak vermek gibi lakırdıların geçmesidir. Meselen Şirolu Demirci Bedros tarafından keşide olunan telgraf suretinde *“Hatamız için afvınızı istirham eylerim. Hukukunuzun muhafazasına gayret ederim.”* ibaresi okunuyor. Bu ne hukuktur? Kezalik Zeytun keşişin matran efendiye yazdığı itirafnamede dahi *“efendim, hukukun Demirci Bedros’a üç mecdiye teslim olundu. Zatınıza telgrafla bildirilmiştir ..... Ben bu nikâhtan bir para almadım. Burası Kürtlük olduğundan bu nikâhı korkumdan yaptım.”* İmdi sualimiz budur. Mahrum keşiş tarafından matran efendinin vekili Demirci Bedros’a teslim olunan üç mecdiye nedir? Kilise kanunuyla tertip olunan bir ceza mıdır? Yoksa mahrum keşişe verilecek afvlığa bir bedel midir?

Kilise kanununa karşı serkeş bulunan bir keşişi haram etmek meşrudur. Mahrum olan keşiş hakikî tövbe ile afvlık taleb eder ise ona afvlık vermek dahi meşrudur. Buraya kadar matran Abdünnur efendi ile refakat ve ittifak ederiz. Ama akçe lakırdısı açıldığı gibi artık meselede matran efendiden ayrılıp muhalef tarafa geçeriz. Çünkü şu muameleden maksad akçe şu suizanı davet edecek ki artık bir keşişin asla hukukla hukukunun muhafazası değil de belki bir keşişin kusuru bahane edilip onun akçe almak merakıyla oynanılan bir oyundur. Çün[ki] afvlık akçeye bedel verilir ise, vazife suistimal ve din dahi tezvil edilmiş olur. İşte kaniimiz bu olup bu gibi noktalarda muhalefetimizden maksad dahi gerek dinin ve gerek ruhanîlik vazifesinin şerefini yüksek tutmaktır.

Mektuplerde gördüğümüz diğer bir nokta şu keşişin boş kafalı, cahil serkeş ve bilmem daha ne hallerde bulunmasıdır. Şöyle ki matran efendi bunun böyle olduğunu kendisi

dahi tasdik ediyor.

Lakin bu adam bir kaç sene evvel dayısı Haçatur ile keşiş olmak üzere Harput'a geldiğinde biz dahi millet meclisi azası olduğumuz münasebetle pek basit bir iki sual ile onu imtihan edip keşişliğe asla liyakatı olmağını görmekle buna vazife vermemesini matran efendiye tavsiye ettik ise de rayımıza muhalif onu keşiş soyim etti ve bugün ise kendisi dahi onun cehaletinden şekva ediyor.

Dahası vardır, matran efendinin yüzüne gelmek olmasın bunun bir sene mukim Amerika'dan İskenderzade Baltaşasar efendi şu Zeytun keşişin liyakatsız lecneden bahs ile matran efendinin bu gibileri soyim edip vazife verdiği için bir temsil ile matran efendiyi muaheze etmiş idi. Mumaileyh ise mahkemece gerek kendi muamelesini gerek şu Zeytun keşişi müdafaa etmek emeliyle *Mürşid*'e karşı davaya kıyam ve bir kaç mah evvel davayı büyük bir germiyet ile takip etmiş olduğunu zannımızca unutmuş değildir. Nasıl oluyor ki el-yevm evvel keşişi bizzat kendisi liyakatsız diye muaheze ve hüküm ediyor. Matran efendinin yekdiğere muhalif olan şu iki meslekenden biri veya diğeri şüphesiz ve kusurludur. İmdi sualimiz budur. Matran efendinin hata ve kusuru nerededir? Şu keşişi liyakatlı diye dava ile tesahup etmesinde mi? Yoksa bugünkü liyakatsız diye muaheze edip onu mahrum etmesinde?

Bir sual daha ve artık sözümüze hitam verimiz. Matran efendi Şirolu keşişi bir kusuru için haram eder de nasıl oluyor ki kendinin pekala bildiği ve daha büyük kusurlar ile müttehem olan bir keşişini haram etmeğe cesaret edemiyor. Böyle adalet böyle istikamet olur mu? Bunun serir, bunun hikmeti nedir? İşte biz de bunun cevabını isteriz.

Şiro'da cinayet

Mürşid-i Âsûryûn, 5, no. 6 (Mayıs 1913), 96.

Pütürge kazasında Cembik'ten on iki yaşında Süryani bir çocuk Paskalya münasebetiyle Babik karyesinde bulunan hemşiresini getirmek için gider ve çocuk beraber getirdiği katır ile beraber kayıp olur. Hükûmete malûmat verilip takiben icra kılınır ve on beş gün sonra çocuğun naaşı ormanda bir ağaç altında defn edilmiş bulunur. Çocuğun elinden katırı aldıktan sonra onu katledip defnetmişler ve henüz bu haramiler derdest olunmamışlar.

Sahife-i tenkit

Savto d-Othuroye, 2, no. 13 (Şubat 1915), 3-5.⁴⁶

Azıcık da kendi kiliselerimizi yoklayalım bugün nerede Antakya'daki acaipten madut olan Mor Petrus ve Pavlus kilisesi ve bundan maada Mor Habib, Mor Cercis ve Sayide ve Mor Barsom kiliseleri? Nerede (Sis'deki)⁴⁷ o meşhur kütüphanemizle ve kilisemiz ki İbn-i Abri⁴⁸ mefriyanlık vazifesini bu meşhur kilisede aldı?

Nerede (Maraş) ve etrafındaki müteaddit kiliseler ki bir zaman koca (Diyonosyos Bar Salibi) bu cesim abraşiyeyi idare etmekte idi? Nerede Gerger Süryanileri? Nerede Gerger'deki (Mori Abhay) ve Şiro'deki (Mori Barsom) manastırları? Ki bir zaman bunlar Süryani kiliselerinin paytahtı oldular.

⁴⁶Bu sadece makalenin bir kısmıdır.

⁴⁷Bugünkü Kozan.

⁴⁸İbn-i Abri: Bar Ebroyo.

Nerede (Malatya'nın) her bir adam başında bir manastır?? ki burası Zekeriya el-Mantiki ve Mihail Rabo ve Bar Ebroyo gibi meşahirin maskat-ı resi idi? Ben Malatya'nın içi ve dışını tam üç ay dolaştım, Mor Osyo ve Mor Amsih gibi hâlâ Süryani namını taşıyan manastır harabelerini gördüm. Ve lakin yerli bir Süryani'ye tesadüf etmedim. Barsom namında bir tenekeci gördüm, ne millet olduğunu sual ettim. "Ermeniyim" söyledi. Niçin ismi Barsom olduğunu sordum, "Dedem Asuri olup ismi Barsom imiş diyorlar" cevabını aldım.

Leominster'de Mor Barsavmo Cemiyeti'nin yeni intihabatı

Bethnahrin, 1, no. 4 (15 Şubat 1916), 9.

Geçen 1915 senesi Kanan-ı Evvel'in yirmi beşinci Cumartesi günü cemiyetimizin senevî ictimâı Serkis Y. Keşiş efendinin hanesinde icra kılınıp müzakeremiz icra olundu. Memberlerimiz kemal messeretle kendi hediye ve mahiyelerini peşinen tediye etikten sonra bir hitap irad edilerek onu müteakip *abun d-başmayo*⁴⁹ namazıyla ictimamız hitam buldu.

Cemiyetimizin varidatı 1915 sensinden 1916 senesinde kadar altı dolara baliğ olmuştu. Mütebaki varidatımızın miktarı da bir kaç hafta sonra beyan edeceğiz.

Cemiyetimizin memurları atidekilerdir.

Reis, İbrahim Y. Keşiş. Sandık emini, Şemuni Y. Keşiş. Kâtip, Behnam M. Keşiş. Kâtib-i sani, Meryem S. Keşiş. Azalar, Markos D. Keşiş, diğeri Worcester'de Karabet Batrus efendilerdir.

Leominster'de Mor Barsavmo Cemiyeti'nin ziyafeti

Bethnahrin, 1, no. 8 (15 Nisan 1916), 7.

İşbu cemiyetin ilk ziyafeti geçen Krismis akşamı Serkis Y Keşiş hanesinde icra olunmuştur.

Şu ziyafet İbrahim Y Keşiş, ve Markos D Keşiş efendilerin cemiyetimize beşer dolar hediye vermelerinden dolayı vuku bulmuştur.

Markos ziyafet memberlere mahsus olup yiyecek ve içecek matlup surette idi.

Ziyafette hazır bulunan Şemuni Y Keşiş tarafından Diyonosyos matran Abdünnur efendi hazretlerinden öğrenmiş olduğu *to ba şlom*⁵⁰ ve *tav naded*⁵¹ Süryanice medihaları terennüm edildi. Sonra fonograf vasıtasıyla Türkiye havalarından bir kaç beste söylendi.

Balahere faziletli Hori Hanna efendi tarafından tenzîm olunan, 'Gaflet bizi mahv ve harap edecek Süryaniler' medihası, Rüfeka S Keşiş ve Alis Hogas hanımlar tarafından terennüm edilip, Meryem S Keşiş tarafından piyano üzerinde çalındı.

Hazır blunup cemiyetimize beş dolar ihda ettiklerinden memberlerimiz tarafından beyan-ı memnuniyet edilir.

Bu ziyafetin yekun masarifleri memberlerimiz tarafından sarf edilmildir.

ziyafet varidatımız: 23 dolar 47 sent

cemiyetimizin bankada mevcut akçesi: 720

⁴⁹Süryanice: *göklerdeki babamız*. Kilisede okunan ilâhi.

⁵⁰Süryanice: *sağlıcakla gel*. Kilisede okunan ilâhi.

⁵¹Süryanice: *gelin kutluyalım*. Kilisede okunan ilâhi.

Serkis Y Keşiş, Leominster

Mor Barsavmo Şirketi'nin ictimai

Bethnahrin, 1, no. 19 (1 Teşrin-i Evvel 1916), 3-4.

Leominster'de Mar Barsavmo Şirketi'mizin ictimai Serkis Y Keşiş hanesinde 27 Ağustos 1916 tarihinde Pazar akşamı saat yedide icra kılınmıştır. Evvel emirde *abun d-başmayo*⁵² namazıyla ictimamız açılıp Serkis Y Keşiş tarafından milliyet ve diyanetimiz üzerine bir hitap edildi. Mezkur ictimada faziletli Hori Hanna efendi dahi hazır bulunmakla mumaeleyh mahal hitabete geçerek, milletimizin terakkisine en birinci vasıta olan matbuat hakkında gayet müessir bir hitap irad etmekle bizim için bir matbaanın işgali ehem umurdan olduğunu ve bundan evvel Cebbur Boyacı efendinin "İntibâh" ve Senharib Bali efendinin "Savto d-Oromoye" gazeteleri mimograf ile tab olunduklarından, matbaa matbaa diye ettikleri feryat sadalarını kimse işitmediğinden onlarda o sanarak vazgeldikleri, ve şimdi de Bethnahrin namıyla iftihat etmekte olduğumuz geride dahi şayet bu halde mimograf ile kalırsa o da çok sürmeden tatil edilerek o vakit millette yekdiğerinden bihaber bir halde yaşayacağını söylemekle sözlerine hitam verdikten sonra İbrahim Y Papas efendi kalkıp bugün durmak günü değildir. Ancak cemiyetimiz namına matbuat ismiyle akçe cem etmeliyiz söylediginde Keferdizli Barsom efendi Yusuf derhal ismini şirketimize yazırmakla bir dolar duhuliyesi ile bir dolar dahi hediyesini vererek şu cemiyetin yetmiş beş dolar bankada akçesi vardır. Yirme beş dolarda bugün cem edelim ki yüz dolara balığ olsun demesi üzerine herkes kendi hediyelerini takdim edip şirketimizin akçesi yüz dolara iblağ olundu. Barsom Yusuf efendinin işbe teşvikinden pek memnunuz.

Mar Barsavmo Şirketi'mizin yekun varidatı:

	dolar	sent
faziletli Hori Hanna efendi	1	
Serkis Y Papas	5	
Behnam M Papas	2	
Şemuni Y Papas	2	
Barsom Yusuf	5	
İbrahim Y Papas	2	
Garabet Bogos	1	
Barsom Yusuf'un duhuliye ve mahiyesi	2	
bankadaki akçenin fâizi	1	24
bankadaki hâzır akçemiz	73	
Temmmûz birden bankadaki paramızı	2	25
	99	49
Markos D Papas	2	
yüz bir dolar kırk dokuz senttir	101	49

⁵²Süryanice: *göklerdeki babamız*. Kilisede okunan ilâhi.

Mezkur ictimada matbaa namına cem edilen akçenin beyanı

	dolar	sent
Serkis Y Papas	10	
İbrahim Y Papas efendi	5	
Behnam M Papas	5	
Garabet Bogos	5	
Markos D Papas	5	
Barsom Yusuf	5	
ceman otus beş dolardır	35	

Mezkur akçe sandığımızda mevcut olup matbaa namına her ne vakit Süryani hurafatı alınacak olursa tediye etmeğe hazırız.

Serkis Y Keşiş

Cemiyet Haberler

The New Assyria, 3, no. 29 (15 January 1919), 3-4.⁵³

Geçen 5 Ocak 1919, Leominster, Massachussets'te merkezli *Mar Barsom Cemiyeti*, Sarkis Papaz'ın 350 Central St., Leominster, Massachussets'teki evinde toplandı.

1919 senesi için, aşağıdaki yönetim kurulu oyla seçilmiş:

Alexander Michael, Bakan
Sarkis Papaz, Haznedar
Monofar Grigos, Kâtip
Garabed Bogos, Tahsildar

Hediyelerle birlikte tüm mensuplardan alınan 1919 senesi üyelik bedelleri, elli bir dolar (51\$) tuttu. Toplam, mevcut para üç yüz otuz beş dolar ve on yedi sent (335.17\$).

Günün dikkat çeken husus, tüm mensupların birlikte "The New Assyria"da yayımlanan güzel "Tarranna Melat" şarkı söylemeleri idi. Mary Papaz da piano çaldı.

Cemiyetinin bir mensubu Hanna Michael, şimdi İngiliz ordusundadır.

Monofar Grigos, Kâtip

Milletimize ve Vatanımıza Nurunu Ulaştıran, Allah'a Şan Olsun!

Huyodo, 1, no. 5 (16 Temmuz 1921), 3.⁵⁴

Huyodo dergisi elime ulaştı. Onun yazılarını okumakla çok sevindim.

Bu dergi, yalnız millî derneklere ulaşmakla kalmıyor, tersine Asurca yazan Yakubi Hristiyanları diye çağrılan tüm Süryanilere ulaşmakta.

⁵³İngilizce'den Türkçe'ye, Benjamin Trigona-Harany tarafından çevirmiştir. Osmanlıca metinlerde imlâ farkı görünüyor. Meselâ Osmanlıca'da Sarkis Papaz, "Serkis Papas" ve Monofar Grigos, "Monofar Giragos" oluyor.

⁵⁴Süryanice'den Türkçe'ye, Jan Beth-Şawoce tarafından çevirilmiştir.

Bu yüzden tüm Asurlar, büyük ve küçük, kadın ve erkek demeden ona abone olmalı.

Tüm halkların, uzun bir süreden beri basım aygıtı bulunmakta, buna karşın Asurların, geçmişten bu yana, basım aygıtı olmadı. Kitaplarımızı nerede bastıracağız?

Halkımız, dünya halkları arasında, ilk halk, diye tanınır. Asurlar'dan çok sonraları, bir çok halk türedi, buna rağmen, şu an, tüm halkların en gerisinde duruyoruz.

Bu uyku, bu dalgınlık son bulsun! Gözlerimizi açmanın zamanı geldi! Uyku geçmişte kalmalı! Artık uyanalım, zamanı gelmeli! Halkımızı ve anayurdumuzu sevelim! Halkını sevmeyen, Tanrısını da sevemez!

Yok olmamızın baş nedeni, aramızdaki nefret olmuş. Dilimizi ve eski kitaplarımızı yitirdik. Birbirimize sevgi ile, yakın olmanın zamanı geldi, hep birlikte, bu basım aygıtına yardımcı olalım. Bilirsiniz, tek el ses vermez, ancak iki el birleşince ses verir.

Bizler, bu basım aygıtı ve dergi için çok sevindiğimizi iletelim. Her ikisi, anadilimizde, eski bilimlerimizi içerecek kitapların basımını, halkımızın ve anayurdumuzun yüceltilmesini, sağlayacaktır.

Bize bu iyimserliği sağlayan, Allah'a şan olsun!

Şirolu Sarkis Papaz

Leominster

Mor Barsavmo şirketimizin tatili

Huyodo, 1, no. 31 (21 Kanun-ı Sani 1922), 1.

Mor Barsavmo cemiyetimiz bir seneden beridir ki devam etmiyor bankada dört yüz dolar akçemiz vardır. Memberlerimiz bunlardır. Serkis Y. Papas, Ennagil S. Papas, Meryem S. Papas, Rüfeka S. Papas, Ninos S. Papas. Bunlar cümlesi benim ailem ve evlatlarımdırlar. Akçenin kısm-ı azamı benimdir.

Harcî memberlerimiz dahi Serkis Tevekkül, Monofar Giragos efendilerdir. Mumaileyh Monofar Giragos efendi benimle beraber bu tarihe kadar çalışmış ve şirketimize kitabet eylemiştir. Hemşiresi Meryem hanım Musul'dan Haleb'e ve ondan Amerika'ya vusulünden beri şirketimize dahil olmuştur. Şu efendi şirketin adem tehirini rica edip Şiro şehrimiz mektebsiz olarak lisan-ı maderzademiz kayboluyor. Allah aşkına devam edelim diyor ise de hal bu ki acizleri onun bunun sözlerinden bıktığım için onları iskat etmek arzu işte cemiyeti terk ve tatil ediyor.

Mumaileyh Şiro Süryanilerinin muteberanından olup Komona ailesi ismiyle maruf olarak ta merhum Patrik Petrus hazretlerinden evvel millet vekaleti memuriyetle bütün patrik ve matranlarımız nezdinde maruftur. Osmanlı hükûmeti dairelerinde dahi katib ve azalıkla memur olup milletimizin hukukunu her vakit muhafaza ederlerdi. Hemşiresi Kormona Şiro'dan sürgün edilip Suriye'ye gelir kadına tesadüf eder ve Şiro cemaatimizin halini sual ve çıktıkları serencamları nakledeince gözlerinden yaşlar dökülür ve mezkûre kadını Musul'da sersemzadelerin hanesinde gönderir.

Şirketimizin teşkili sebeplerine gelince Şiro'daki cemaatimiz Ermenilerin şirketlerine dahil olmuş olduklarından vicdanım dayanamayarak 5 Kanun-ı Sani 1915 sensinde on dolardan fazla yol masrafına katlanıp New Britain'a gittim orada Mor Barsavmo namıyla on beş neferden ibaret bir şirket teşkil eyledim. Bütün memurlerini intihap edip on dolar dahi kendim duhuliye ve mahiye ve hediye olarak tediye ettim. Akçemizin

yekunu kırk dolara baliğ oldu. Tayin ettiğimiz sandık emini Şiro'ya tabi Keferdizli Dali Ohannes'in oğlu Bedros Morses parayı bankaya götürmek vesilesiyle New Britain'dan Philadelphia'ya firar eder.

Bilahere New Britain'dan Leominster'e avdetimizde derhal Mor Barsavmo Şirketi'ni yeniden teşkil ettim. O vakit işler çok fena idi. Dört beş adamlara iş aldım. Ve beşer dolar şirketimize hediye vermekle onları şirkete idhal ettim. İki sene benimle beraber çalıştılar, iki sene sonra işler iyi olduğu gibi artık bunlar şirketi yıkmağa ve bozmağa kalkıştılar. İlk defa New Britain'daki şirketin parasını alıp kaçtıklarına aldandığım gibi bu paranın dahi ihtilâsına meydan vermeyip Leominster'daki şirketimizin nizamnamesini öyle bir surette tertip ettim ki şu paranın benim elimden çıkarmağa asla mümkün olamıyordu. Akçeyi Mor Barsavmo Şirketi namıyla benim imzamlı bankaya vaz ettim. Hala bu güne kadar şu akçeyi acizlerinden başka bir kimse bankadan çıkaramaz. Başkasının imzasıyla olsaydı şimdiye kadar on defa New Britain'daki teşkil ettiğimiz şirket gibi parasını alıp kaçmışlar idi. Şimdi bu şirketin dört yüz dolar mevcut akçesi vardır. Şu şirketi bundan sonra tatil edeceğimizden bütün Süryani milletimize ilan ederim ki milletimizin hangi ihtiyacatına sarf etmek münasip görürlerse fikrlerini (Huyodo) ceridemize yazsınlar. Bu akçeyi nihayet gelecek Haziran'a (June⁵⁵) kadar yanımızda saklayacağım. Ondan sonra katiyen saklamam. Şirolular tarafından dahi hangi mahalle gönderilmeği tensip ederlerse Leominster'deki adresimize yazsınlar.

Mor Barsavmo Şirketi'mizin ikinci maksadı da Şiro ile Gerger'in fevkinde kâin iki manastırlarımızın bir dereceye kadar tamirlerine müsaade etmek idi. Lakin balâda söylediğim gibi şirketimiz bir seneden beri tatil edilmiş olduğundan efrad-ı millet bu akçeyi herhangi mahalle sarf etmeyi münasip görürlerse Huyodo ceridesi vasıtasıyla fikrlerini beyan eylemelerini rica ederim.

Serkis Y. Papas

Şirolu

Mor Barsavmo ve Mor Abhay manastırlarımız hakkında malûmât

Huyodo, 1, no. 31 (21 Kanun-ı Sani 1922), 1-2.

Balâdaki makalemizde Şiro ile Gerger civarında kâin iki manastırımızdan bahs etmiş olduğumuzdan onların hakkında azıcık tafsîlât vermeyi münasip görüyorum.

Şu iki manastırın birincisi Şiro'ya yakın olup (Mor Barsavmo) ismiyle maruftur. İkincisi (Mor Abhay) isminde Gerger'e yakındır. İkisi yekdiğerinden üç saat mesafelik uzaktırlar. Öteden beri şu iki manastır o civardaki efrad-ı milletimizin ziyaretgâhları olmakla tezkârları gününde iki Gerger'den iki Şiro'dan olmak üzere dört keşiş ve altı yüz neferden fazla efrad-ı milletimizden gelip ziyaret ve ziyaretten sonra zevk ve sefa etmekle vaktlerini geçirirler idi. Ermeni, Türk ve Kürt ahalisi dahi toplanır. Ve oralar Kürtlerin ikametgâhı olduğundan ziyarete gelen her bir Süryaniden kırkar para ahz ederlerdi. Hattâ Kürtler Mor Barsavmo ile Mor Abhay kendilerin cinsindendirler diye iddia ettiklerinde yekdiğerimizle devletler gibi muharebe ederiz. Kurşunlar dolu gibi yağar fakat ağaçlar çok sık ve büyük meşeler bulunduğu için kurşunlar meşelere isabet ederdi.

Bir sene fena halde bir kavga vuku bulur. Şöyle ki ziyaretten sonra Gergerliler Şirolulardan ayrılıp kendi mahallerine giderler. Şirolular dahi yollarında devam ederken Kürtler

⁵⁵Haziran'ın İngilizcesi.

bunların üzerine hücum ederek tüfenk ile değil ancak kılıç kılıca iki taraftan epiyi mecruh düşer. Nihayet (Pers) köyünün ağası Yusuf ağa ki *aba an ced*⁵⁶ Süryani olduğunu ikrar ve ispat ediyor. Bu zat hizmetkârlarla beraber atına rakib olarak on dakika zarfında Mor Barsavma dağına vasil olup bütün Kürtleri geriye püskürtüp Süryanileri dahi Şiro'ya mahallerine gönderiri. Ondan sonra iki sene kadar ne Şirolular ve ne de Gergerliler ziyarete gidemediler.

Matran Abdünnur hazretleri Harput murahhaslığına tayin olduğunda Şiro'ya azimetle Pütürge kaymakamından emir çıkarıp on nefer asker ile beraber Şiro ve Gerger'den bir miktar cemaat üzere ehali güzel bayramlar etmişlerdir. Yaşasın matran Abdünnur hazretleri gibi ruhanîlerimiz ki onun himmetiyle her sene hükûmetten ikişer asker tayin edilip şu manastırlara giderler ve bütün cemaat keşişleriyle beraber kemal rahatla ziyaretlerini ifa ve salimen mahallerine avdet ederlerdi.

Bir sene Ermeniler şu manastırları zapt etmeye kalkışıp bir keşiş ile bir kaç şemmas göndermiş idiler. Ertesi senede matran Abdünnur hazretleri manastırları ziyaret etmek üzere zabtiye ile beraber Mor Barsavmo dağı üzerinde taam ederken Malatya'dan Ermeni bir keşiş ile bir kaç şemmasın geldiklerini görünce matran efendi onlara hitaben "*buraya niçin geldiniz?*" suâl ettiğinde, Ermeni keşiş "*burada bir kıddas merasimini icra etmek üzere beni Ermeni Patrikhanesi göndermiştir*" diye cevâb verir. Bunun üzerine cemaatten bir kaç kişi hiddete gelerek onların elbiselerini alıp paralarlar ve kendilerine verirler ve tekrar onları mahallerine gönderirler ve artık o seneden manastırlarımıza keşiş ve şemmas göndermekten feragat ederler.

---

⁵⁶ Arapça: *atadan babaya*.

Sözcük

Sadi Nakiboğlu, *Adıyaman ve Yöresi Ağızları* (Niğde: Niğde Üniversitesi Yayınları, 2001).

Ab	Ağustos (Arapça)
acizane	acizce
Adar	Mart (Arapça)
adat	adetler
addetmek	saymak
adem	yokluk
afv	aff
ahlık	kardeşlik, dostluk
ahval	haller
aid	dönen
akdem	önce
alâm	acılar, elemeler
alicenap	cömert
amd	vaftız
amel	iş
arzukeyş	arzulu
atiye	bağış, ihsan, hediye
attar	çerçi
avdet	geri dönüş
avn	yardım
aza	mensup
azamet	ululuk, büyüklük
azep	bekâr
azim	büyük
azimet	yola çıkma
bab	konu
bahusus	özellikle
balâ	yukarı, üst
balığ olmak	tutmak
bargud	madenî para
battal	boş, işe yaramaz
bedelci	askerliğini ödemiş kişi
bedeli askerî	askerliğe alınmamak için ödenen parasal bedel

bedir	dolunay
begayırhak	haksız
bellisiz	belirsiz
berkiye	telgraf
bi-lütfihi	lütüf ile
bibi	hala
bihesap	hesapsız
bil-meşveret	danışarak
bilahere	sonradan
bilesince	birlikte, beraberinde
bima	mimber, kürsü (Süryanice)
binaenaleyh	bu yüzden, dolayısıyla
cebel	dağ
cedid(e)	yeni
cem	toplama
cemiyet	dernek, kurum
cenup	güney
ceride	gazete
cesim	büyük
cev	arpa
cil	asır, nesil
cüderi	kızıl hastalığı
daimü'l-evkat	her zaman
danışmak	konuşmak (Adıyaman)
defaat	defalar
derdest	yaklama
derdest etmek	yakalamak, tutuklamak
derhatır etmek	hatırında tutmak
derkar	içinde olan
derkenar	kenar yazısı
deruhte etmek	yapmak, yerine getirmek
deşti	ova, düz
devran	felek, talih
devresi	ertesi
deyr	manastır (Süryanice)
dostane	dostça
duhuliye	giriş ücreti

duzah	cehennem
ecdat	atalar
ecel	hayatın sonu, ölüm vakti
edibane	edibîce
efrat	insanlar
ehillik	yetkili olma
ehlak	yorgunluk
eklil	nikâh
ekser	çoğunluk
el-hasıl	sonuçta
el-yevm	bugün
emval	mallar
enva	çeşitler
erba	dört; dördüncü gün, Çarşamba (Arapça)
eşbin	kirve
esef	üzülme
esir	köle
evkat	vakitler
eyyam	günler
Eyyâr	Mayıs (Arapça)
fail	günlük işçisi
fanî	ölümlü, geçici
fariğ	boş, rahat
fehim etmek	anlamak
felte	düzensiz, başıbozuk
feragat etmek	terk etmek, bırakmak
feride	tek, biricik
fevk	üst
füceten	ansızın, aniden
gaflet	habersizlik, haber olmadan
garp	batı
gayıp	göz görmeden
gazap etmek	kızmak
germiyet	sıcaklık, gayretli çalışma
gûne	tarz, biçim
güvegi	damat (Adıyaman)

habbe	tane, parça; çekirdek, tohum
hacet	ihtiyaç
hakir	değersiz, küçük
hakkaniyet	doğruluk
halâskâr	kurtarıcı, Mesih
halen	hâlâ, şimdilik
hanun	şefkatli, acıyan
haram	cemaatten çıkarılma
Harb-ı Umumî	(Birinci) Dünya Savaşı
haset etmek	kıskanmak
hasıl etmek	ortaya çıkartmak
hasyo	matran, piskopos (Süryanice)
Hayestan	Ermenistan (Ermenice)
himmet	gayret
hitam	sonunda, son bulma
hıfz etmek	korumak
hür	serbest
huri	başpapaz (Süryanice)
huror	diyakonların yada şemmasların derecelerine göre kullandıkları boyun, omuz vb şiltleri (Süryanice)
hurufat	harfler
hüsnî	güzelliğe dair
hususen	bilhassa, özellikle
iane	yardım, yardım parası
icap	gerekme
icar	kira
icbar etmek	zorlamak
icra	yapma, yürütme
içtima	toplantı
idhal etmek	içeri almak
ifa	yerine getirme
ifrat	aşıraya kaçma
iğtişaş	kargaşa, karışıklık
iğva	azdırma
ihtilâs etmek	para çalmak
ihtiram	saygı

ihiram etmek	saygı duymak, hürmet etmek
ihiramen	saygı göstererek
ihtiyacat	ihtiyaçlar
ihtiyacat	ihtiyaçlar
ikliriki	Süryani Ortodoks Kilisesi'nin ruhban okulu
ikmal etmek	tamamlamak, bütünlemek
iktifa	yetinme
iktiza	gerekme, ihtiyaç
ilakım	dostluk ilişkisi
ilka etmek	atmak, bırakmak
imtina etmek	kaçınmak, çekinmek
inam	ihsan, bağış
inayat	iyilikler
inayet	iyilik
inba	haber verme, ihbar eyleme
indallah	Allah yanında
inen / -inen	ile (Adıyaman)
inha	resmi yazı
intihap	seçilme
intizam	düzen
irade	buyruk
irsal	gönderme
işar	bildirme, gösterme
iskât	susturma
istibdat	baskı
istikamet	doğruluk, dürüstlük
iştima	<i>bknz.</i> içtima
istimal etmek	kullanmak
istişare	danışma
itiraf	günah çıkarma
izdivaç etmek	evlenmek
kâhin	din reisi
kâin	bulunan
kâmilin	büsbütün, tamamen
kani	kanaat eden
Kanun-ı Evvel	Aralık

Kanun-ı Sani	Ocak
kaput	palto (Fransızca)
karye	köy
kas	papaz
kasem	yemin
kasid resulî	havarilik elçisi
kavî	kuvvetli, sıkı
kavil	söz
kederdar	keder tutan
kelek	şişirilmiş tulumlar üzerine kurulan bir çeşit sal
kenise	kilise
keram	
kesatlık	kıtlık
kesb	çalışarak kazanma
keşide etmek	(telgraf) çekmek
kezalik	aynı şekilde
kifayet etmek	yetinmek
kitabeta	kâtiplik
kıddes	ayin
kıddis	Hristiyan azizi
kısım	bölüm; küçük
kıyam etmek	kalkmak
kuddus	en mukaddes
küffar	kâfirler
külhani	ocak işçisi
kullağan	delik, in (Kürtçe)
kumpanya	birlik
kuvva	kuvvetler, güçler
lâl	dilsiz
lecne	yönetim kurulu, heyet, komite, toplantı
lemme	yıllık kilise vergisi
letafet	hoşluk, yakınlık
loylo	aymaz, yalancı, vurguncu dilenci
lûgat	lisan, dil
maada	başka, dışında

maalaile	ailece
maalaile	ailece
madadun	adetli
maderzade	ana
madut	sayılı
mah	ay
mahatta	tren istasyonu, durak
mahdum	oğul
mahiye	aylık
mahsuldar	verimli
mahzun	hüzünlü
maiyyat	denetim
makbul	kabul edilen
malûmat	bilgiler
maskat-ı resi	doğum yeri
matlup	aranan, istenen
matran	piskopos
mayrun	mukaddesi yağ
mazbah	mihrap
maznun	zanlı
meclis	oturum
meks	bekleme
melanet	melunluk, büyük kötülük
melekût	ruhlar alemi
member	üye (İngilizce)
memul	beklenen, umulan
mendup	mensup
menkûl(e)	taşınabilir
meram	amaç
merasim	törenler
merkum(e)	adı geçen
meşahir	meşhurlar
meslek	yol, tarz
meşruh	açıklanmış
mesrur	sevinçli
metruk	bırakılmış, terk edilmiş
mezbele	çöplük, döküntü alanı

mezkûr(e)	adı geçen
mezûniyet	kilogram
mimre	şiiir (Süryanice)
minval	tarz, yol
misilli	benzer
mıntıka	bölge
muaheze etmek	azarlamak
muallimin	öğretmenler
mübaşeret	başlama, girişim
mucibince	gerek üzere
muhabere	haberleşme
mukabil	karşılığında, karşılık
mükaddem	önce
mükâfat	ödül
mukim	yerleşik
mukin	oturan
mumailiyh	adı geçen
mümin(e)	iman eden
münbit	verimli
muntazaman	düzenli olarak
muraffaa	Noel öncesi perhize yapılan ayin
murahhas	delege
mürd	gebermiş; ölü hayvan
mürettep	tertip edilmiş
müsadif	rastlayan
müşareket	birlikte çalışma
müşmüş	kayısı
müstebit	zorba
mutalaa etmek	görmek, okumak
müteaddit	birçok
muteberan	itibarı olan, saygın insanlar
müteessir	etkilenen, üzgün
muti	boyun eğen, itaat eden
müttehem	suçlandırılmış
muvasalât	varış, ulaşma
müyesser	kolay icra olunan, kolaylıkla hasıl olan
muzafferiyet	zafer kazanma

muzayaka	yokluk; sıkıntı
nail olmak	ermek, kavuşmak
namert	korkak, alçak
naşi	kaynaklanan, yüzünden
nazır	bakan
neccar	marangoz
nehb	yağma, garet
neşir etmek	yayımlamak
nezaret	bakanlık
nihayetü'l-emir	son, sonunda
nisa	kadınlar
nizamname	anayasa
nısf	yarı
noksan	eksiklik, kusur
olaf-bet	Süryanice alfabesinin ilk iki harfi, alfabe (Süryanice)
payitaht	merkez, başkent
pençe	avuç (Adıyaman)
perhiz	oruç
peyda	açıktaki, ortada
puşkul	tezek (Kürtçe)
radde	civar
rakib	binen, binici
refd etmek	reddetmek
refik	koca, arkadaş
refika	karı
resen	danışmaksızın, hemen
resen	kendi başına, danışmaksızın
resim	tören
risamet	papazlığa atama
rücu etmek	geri dönmek
sabık	bir önceki, eski
şabut	Fırat ve Dicle nehirlerinde bulunan ve Yahudiler tarafından kutsal sayılan bir balık
şad	mutlu
şahad-ı iptidaî	ilk okul diploması

sahife	sayfa
sahra	Azizler için adanan günlerde yapılan halk şenliği günü (Süryanice'den Arapça)
salih	dini kurallarına uyan
salimen	sağ salim
salis	üçüncü
sani(ye)	ikinci
sarf etmek	dağıtmak, zorlamak
şark	doğu
Sebt	Cumartesi (Süryanice)
seddolmak	engellenmek
sedefen	sabahtan evvel
sefahat	zevk düşkünlük
seğırtmek	zıplayarak koşmak
sekeş	itaatsiz, inatçı
sena	övme, methetme
şeniye	kötülük
şer	kötülük
serencam	başta gelen olay
serian	çabucak, süratla
şerik	ortak
serir	taht
setir	perde
seyfiye	yaz tatili
şifahen	sözlü olarak
şimal	kuzey
sirkat etmek	çalmak
şirket	dernek, kurum
soyim	resmetmek (Süryanice)
sudfeten	tesadüfen
suizan	kötü kanı
Surî	Suriye'yle ilgili
surp	aziz (Ermenice)
şurta	polis
süruş	melek
sustatikon	ruhbanlık diploması (Yunan-ca'dan Süryanice)

suvarmak	su vermek, sulamak (Adıyaman)
taaccüp	şaşıрма
taam	yemek
tafsilât	ayrıntılı açıklama
tağsir	esirgeme, destek, yardım
tahkikat	araştırmalar
tahrirat	yazmalar
taht	altında
tahvil etmek	değiştirmek
takaüt	emeklilik
takdis etmek	kutsamak, ululamak
takriben	yaklaşık
tapalamak	şişenin ağzına tıpa koymak
tasnif etmek	sınıflandırmak
tatbikan	uygulayarak
tayip etmek	ayıplamak
teaddi	zulüm, düşmanlık
teaddiyat	zulümler, düşmanlıklar
teadi etmek	düşmanlık etmek
tebit	sürgün, göçertme, uzaklaştırma
tebrie	arındırma, temize çıkarma
tecviz	izin verme, uygun görme
tediye	ödeme
tediye etmek	ödemek
tefekür	düşünme
tehir	gecikme, geciktirme
tekebbür	büyük taslama, kendini büyük sayma
tekerrür etmek	tekrarlamak
teks	kural
telef olmak	ölmek
tellis	çuval
tenkit	eliştiri
tensip etmek	uygun görmek
terakki	gelişme, ilerleme
tertil	kilise ayin ve kuralları
tesahup	sahip çıkma
teşkelen	belâ

teslih etmek	düzeltilmek, onarmak, tamir etmek
Teşrin-i Evvel	Ekim
Teşrin-i Sani	Kasım
teveccüh	dönme, yönelme
tevekkül olmak	işini Allah'a bırakmak
tezkâr	anma, hatırlama
tilmiz	öğrenci
Tıbbah	Ağustos (Arapça)
turap	toprak
umumi(ye)	genel
vaz etmek	koymak
vecih	yüz, sebep
vusul	varış, ulaşma
yekdiğer	birbiri
zeval	yok olma
zir	aşağı
zıd	karşı
zürriyet	soy